

Eerwraak
of eergereleerd geweld?
naar een werkdefinitie

April 2005

dr. H.B. Ferwerda
drs. I. van Leiden

Advies- en Onderzoeksgroep **Beke**

In opdracht van

Ministerie van Justitie, WODC, afdeling Extern Wetenschappelijke Betrekkingen

Met dank aan

De leden van de begeleidingscommissie: F. Willemsen (WODC/EWB), P. Gerrits (DCIM/AHP) en A.S. van Rijn (WODC/ASMI) en alle personen die hebben meegewerkt aan een expertbijeenkomst of interview (zie bijlage 1)

Omslag

Marcel Grotens

© 2005 WODC, Ministerie van Justitie, auteursrechten voorbehouden

Inhoudsopgave

Samenvatting

1. Inleiding	9
1.1 Aanleiding en doel onderzoek	10
1.2 Onderzoeksvragen	11
1.3 Onderzoeksmethoden	12
1.4 Leeswijzer	13
2. Het begrip eerwraak	15
2.1 Definiëring vanuit de literatuur	15
2.2 Definiëring vanuit de praktijk en het beleid	20
2.3 Conclusies aangaande huidige definiëring	22
3. Naar een werkdefinitie eengerelateerd geweld	25
3.1. Het begrip eengerelateerd geweld	25
3.2 Inkadering en afbakening van eengerelateerd geweld	28
3.3 Uitingvormen	29
3.4 Aanleidingen	33
3.5 Risico-indicatoren	36
3.6 Juridische omschrijvingen	39
3.7 Een dynamisch model eengerelateerd geweld	41
4. Naar een operationalisatie	43
4.1 Implicaties en mogelijkheden voor beroepsgroepen	43
4.2 Implicaties en mogelijkheden voor registratie	46
5. Conclusies	49
Geraadpleegde literatuur	55
Bijlage 1 - Lijst van geïnterviewden	59

Samenvatting

Advies- en Onderzoeksgroep Beke heeft in opdracht van het WODC van het Ministerie van Justitie de eerwraakproblematiek onder de loep genomen. Het concrete doel van het onderzoek was het ontwikkelen van een heldere, werkbare definiëring van het fenomeen; een werkdefinitie. Daarbij gaat het om een beschrijving van de eerwraakproblematiek met betrekking tot uitingvormen, aanleidingen en risico-indicaties. De werkdefinitie dient aanknopingspunten te bieden met betrekking tot signalering, deskundigheidsbevordering en registratie voor beroepsgroepen die in de praktijk met het fenomeen te maken (kunnen) hebben zoals het onderwijs, de hulpverlening, politie en justitie.

In het onderzoek is deskresearch afgewisseld met intervisie met personen die afkomstig zijn uit het wetenschappelijk onderzoek, het beleid en de praktijk. Reden hiervoor is dat er gezocht is naar het opstellen van een werkdefinitie die op een breed draagvlak bij diverse beroepsgroepen kan rekenen. Op basis van de intervisiebijeenkomsten en interviews is geconstateerd dat dit draagvlak er is en dat er daarnaast veel behoefte is aan een werkdefinitie.

Werkdefinitie

Uit het onderzoek komt naar voren dat het verstandig is om af te stappen van het begrip eerwraak en in het vervolg te spreken van het ruimere begrip eengerelateerd geweld. Belangrijke argumenten hiervoor zijn dat de term eerwraak te beperkt verwijst naar het doden van meestal een meisje of vrouw vanwege (dreiging van) schending van de seksuele eer. Eerwraak is daarmee feitelijk synoniem aan eermoord waardoor er onvoldoende aandacht is voor andere, lichtere vormen van eengerelateerd geweld (zoals mishandeling en gedwongen uithuwelijking). Deze uitingvormen zijn niet alleen op zichzelf al ernstig, maar kunnen bovendien opmaat zijn voor ernstigere vormen van geweld waaronder moord in het uiterste geval. De term eengerelateerd geweld biedt daarnaast ruimte aan de schending van de familie-eer vanwege het in het geding zijn van de seksuele (primair vrouwelijke) eer en/of de niet-seksuele eer (mannelijke trots) en aan - naast vrouwelijke - ook mannelijke slachtoffers. Het bredere begrip eengerelateerd geweld biedt daarmee meer mogelijkheden tot (vroegtijdige) signalering en preventie.

De werkdefinitie is als volgt geformuleerd:

'Eengerelateerd geweld is elke vorm van geestelijk of lichamelijk geweld gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit in een reactie op een (dreiging van) schending van de eer van een man of vrouw en daarmee van zijn of haar familie waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken'.

Met de componenten familie-eer, collectieve mentaliteit en publieke bekendheid die in de werkdefinitie centraal staan, wordt eengerelateerd geweld ingekaderd en onderscheiden van andere vormen van (relationeel) geweld. Zo worden geweldsincidenten waarbij de nationale eer of religieuze eer een rol spelen en relationeel geweld zoals huiselijk geweld en de *crime passionnel* buiten de werkdefinitie gehouden.

Uitingsvormen en aanleidingen

Relevante kenmerken en factoren die aan de werkdefinitie gekoppeld zijn, betreffen aanleidingen voor het eerconflict, uitingsvormen van eengerelateerd geweld en risico-indicatoren. De uitingsvormen zijn de acties die door de familie worden ondernomen om eerherstel te bewerkstelligen. Daarbij is sprake van oplopende ernst waarbij eermoord (seksuele eer/primair vrouwelijk) en trotsmoord (niet-seksuele eer/primair mannelijk) de meest extreme vormen zijn voorafgegaan door dreiging met moord. Daarnaast is er sprake van uitingsvormen die juridisch gezien voor een deel wel en voor een deel niet te typeren zijn als strafbare vormen. Net zoals de uitingsvormen zijn ook de aanleidingen tot een vorm van eengerelateerd geweld zeer divers en worden vanuit westers perspectief niet altijd ingeschat als zijnde reden tot een vorm van geweld. In het kader van deskundigheidsbevordering dienen partijen die in de praktijk met het fenomeen te maken (kunnen) hebben aanleidingen in combinatie met de uitingsvormen in een vroegtijdig stadium te leren herkennen.

Uitingsvormen en aanleidingen moeten in het kader van een aanpak altijd bekeken worden vanuit de context waarin ze voorkomen omdat eenzelfde uitingsvorm een andere aanleiding kan hebben en andersom. Daarnaast dienen erekwesties in een vroegtijdig stadium gesignaleerd te worden omdat er een risico bestaat op escalatie van geweld.

Risico-indicatoren

In de praktijk blijkt er veel behoefte te zijn aan kennis over risico-indicatoren die uiteindelijk wijzen op een verhoogd risico op de uiterste vorm van eengerelateerd geweld: moord. In het onderzoek is een aantal risico-indicatoren opgetekend die een eerste aanzet kunnen zijn voor een risicotaxatie-instrument. Deze hebben betrekking op het toekomstperspectief van het (potentiële) slachtoffer, de mate van openbare bekendheid van de (vermeende) eerschending, de culturele achtergrond van het (potentiële) slachtoffer, de situationele factoren van het eerconflict, de aanwijsbaarheid van een (potentiële) pleger van het eengerelateerd geweld en het gedrag van het (potentiële) slachtoffer. Deze indicatoren dienen echter met de nodige voorzichtigheid gebruikt te worden vanwege het gevaar van stigmatisering, generalisering en discriminatie.

Deskundigheidsbevordering, signalering en registratie

Op basis van het onderzoek is het duidelijk dat er veel belang gehecht wordt aan een werkdefinitie waar breed draagvlak voor is. De huidige werkdefinitie voldoet daaraan en het verdient aanbeveling dat er deskundigheidsbevorderingstrajecten worden opgezet die bij voorkeur vanuit een gemeenschappelijke basis (vanuit verschillende beroepsgroepen) gestalte krijgen. Een belangrijk onderdeel van de deskundigheidsbevordering zou zich moeten richten op vroegsignalering en dus op het voorkomen van ernstige geweldsmisdrijven vanuit erkwesities. Bij risicotaxatie is voorzichtigheid evenwel geboden. Via benchmarking bij andere fenomenen (zedes, jeugdcriminaliteit en huiselijk geweld) zou het mogelijk moeten zijn om modellen te ontwikkelen die recht doen aan het fenomeen en de signalering en aanpak op maat.

Het registreren van eengerelateerd geweld bij verschillende instanties is ingewikkeld. Bij het vastleggen van informatie met betrekking tot eengerelateerd geweld zal naast informatie over het feit ook aandacht en ruimte moeten zijn voor achtergrondinformatie en informatie over de context.

Aanbevelenswaardig is het als de betrokken beroepsgroepen de komende tijd gezamenlijk optrekken als het gaat om instrumentontwikkeling, deskundigheidsbevordering en registratie met betrekking tot eengerelateerd geweld. De dynamiek van het fenomeen vraagt erom om over een jaar de huidige werkdefinitie en het model nog eens tegen het licht te houden als het gaat om bruikbaarheid, toepasbaarheid en volledigheid.

1. Inleiding

In een aantal landen is het niet uit de cultuur weg te denken: *eerwraak*. Oorspronkelijk hebben we het over een fenomeen dat afkomstig is van het platteland uit traditionele samenlevingen met een patriarchaal karakter en een sterke hiërarchie. In Europa blijkt eerwraak vooral voor te komen sinds de komst van immigranten en vluchtelingen uit landen waar eerwraak zich traditioneel voordoet. Daarbij gaat het met name om mensen uit landen rondom de Middellandse zee, in het Midden-Oosten en Azië. In veel landen wordt geen onderscheid gemaakt tussen misdrijven die gepleegd zijn in naam van eer en andere geweldsmisdrijven. Dit geldt ondermeer voor landen als Denemarken, Ierland, Mexico, Marokko, Portugal maar ook voor Nederland. Wereldwijd is er de laatste jaren echter een sterk groeiende aandacht voor eengerelateerd geweld tegen vrouwen merkbaar. In Nederland heeft zich vanaf eind jaren negentig een aantal ernstige eengerelateerde misdrijven voorgedaan. Vanaf dat moment werd er ook in ons land van eerwraak gesproken. Zeer recentelijk nog is er volop media-aandacht voor het fenomeen geweest omdat er binnen een kort tijdsbestek verschillende vrouwen zijn vermoord vanwege een erekwestie. Ter illustratie is een van deze zaken hieronder kort weergegeven.

Een Iraakse jonge vrouw van achttien jaar werd vermoord door haar broer in het huis van haar moeder. Ze was zwanger van een man uit een andere cultuur terwijl ze uitgehuwelijkt was. Sinds de zwangerschap bekend werd, is zij bedreigd door haar broer. Deze broer was speciaal uit Irak gekomen om haar mee te nemen voor een gearrangeerd huwelijk. Toen ze zwanger bleek te zijn, is ze gevlucht naar de vrouwenopvang omdat ze vreesde voor represailles van haar familie die haar zwangerschap niet zou accepteren. Twee weken nadat ze was bevallen van haar kind is ze naar haar moeder gegaan. Ze hoopte dat ze met haar familie een oplossing kon vinden om met de erekwestie om te gaan. Haar broer uit Irak had haar immers gebeld met de mededeling 'dat het goed was en dat ze haar kind mocht houden'. Eenmaal bij haar moeder aangekomen, bleek niets minder waar en werd de vrouw ter plekke door haar broer vermoord ¹.

Onder andere vanwege de actualiteit van het fenomeen en met name ook vanwege de aard en ernst ervan staat het momenteel hoog op de politieke agenda in Nederland. Er is zowel politiek als maatschappelijk gezien een gevoel van urgentie ten aanzien van de eerwraakproblematiek ontstaan. Terwijl we in Nederland meer inzicht in het fenomeen proberen te krijgen met het oog op beleidsontwikkeling en aanpak, zien we dat ook landen als Engeland, Finland en Zweden zich er actief mee bezighouden ².

---

¹. Bron: de Volkskrant, 24 januari 2005.

². United Nations, Report of the Secretary-General, 20 augustus 2004.

In het algemeen betreft het deskundigheidsbevordering voor verschillende beroepsgroepen die in de praktijk te maken (kunnen) hebben met (potentiële) slachtoffers. Kennis van het fenomeen, risico-indicatoren, richtlijnen met betrekking tot adequaat handelen bij erekwesties en het ontwikkelen van oplossingen voor vormen van eerge relateerd geweld zijn in deze landen maar ook in ons land belangrijke centrale onderwerpen.

1.1 Aanleiding en doel onderzoek

Politie, justitie en ook de hulpverlening krijgen in de praktijk regelmatig te maken met misdrijven vanwege erekwesties. Het is voor de betrokken partners in het veld echter niet duidelijk of zij in individuele gevallen met het fenomeen eerwraak te maken hebben. Vaak wordt pas achteraf - nadat het misdrijf gepleegd is - vastgesteld dat het een eerge relateerde kwestie betrof. Vaste criteria en een eenduidige definitie om dit vast te stellen, ontbreken echter en daardoor komt het voor dat misdrijven onterecht worden aangewezen als een geval van eerwraak of dat er juist niet tijdig onderkend wordt dat men met een geval van (dreiging van) eerwraak te maken heeft.

In het algemeen geldt dat de expertise over eerwraakproblematiek in Nederland onvoldoende is. Er bestaat veel onwetendheid en onduidelijkheid over wat er onder eerwraak verstaan moet worden, in welke vormen het zich voordoet en welke kenmerken typerend zijn voor (vormen van) eerwraak. Inherent hieraan is dat het voor beroepsgroepen uit politie- en justitieveld maar ook de hulpverlening en het onderwijs moeilijk is om preventief of pro-actief te reageren op signalen die wijzen op een geval van (dreiging met) eerwraak. Illustratief hiervoor is dat de vrouwenopvang in de eerder beschreven casus niet heeft (kunnen) voorkomen dat de vrouw met haar kind terugging naar haar familie. In de casus zijn achteraf signalen aan te wijzen dat de vrouw gevaar liep slachtoffer te worden van eerwraak. Van belang is hoe er op deze signalen is gereageerd en hoe er - met het oog op preventie en aanpak- gereageerd had moeten (en kunnen) worden en vooral ook door wie ³. Met andere woorden is het essentieel dat het risico op (dreiging van) eerwraak door de verschillende partners in het veld tijdig wordt onderkend en - zeker niet minder belangrijk - er bij betrokken partijen voldoende expertise aanwezig is over hoe te handelen.⁴

De minister van Justitie en de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie werken aan een verbetering van de aanpak van de eerwraakproblematiek in Nederland. Allereerst moet echter inzichtelijk worden waarop de eerwraakproblematiek betrekking heeft. Met andere woorden: wat is eerwraak? Momenteel bestaat er veel onduidelijk-

---

³. Het casusonderzoek van het COT naar eerwraak zal - in het kader van de aanpak van de eerwraakproblematiek - een aanzet opleveren richting het formuleren van concrete maatregelen en acties die genomen kunnen worden door verschillende betrokken partijen.

⁴. Uit een quickscan over eerwraak in Nederland (Bakker 2003) kwam naar voren dat de deskundigheid over eerwraak bij politie, justitie en hulpverlening minimaal is.

heid over welke 'gedragingen' er onder de noemer eerwraak geschaard (kunnen) worden. In het kader van de beleidsontwikkeling is een heldere en werkbare definiëring van eerwraak (en vormen van eengerelateerd geweld) welke toepasbaar is – met het oog op signalering en aanpak - door operationele beroepsgroepen als politie, justitie, hulpverlening en onderwijs van belang. De werkdefinitie dient daarnaast aanknopingspunten te bieden voor een registratie van eengerelateerde misdrijven. Concreet zijn de doelstellingen van het onderzoek:

1. Het opstellen van een werkdefinitie van het begrip eerwraak c.q. eengerelateerd geweld.
2. Het komen tot een heldere begripsomschrijving van de te onderscheiden vormen van eengerelateerd geweld.
3. Het komen tot een operationalisatie van het begrip eerwraak voor de verschillende beroepsgroepen zoals politie, justitie en de hulpverlening.

1.2 Onderzoeksvragen

Centraal in het onderzoek staat de vraag: 'Wat wordt er onder eerwraak en vormen van eengerelateerd geweld verstaan en welke onderscheiden zijn er aan te brengen op basis van welke kenmerken en omschrijvingen?'

Deze algemene probleemstelling is uitgesplitst in de volgende onderzoeksvragen:

- Wat wordt er enerzijds vanuit de literatuur en anderzijds vanuit de praktijk onder eerwraak verstaan?
- Welke belangrijke elementen van eerwraak zijn er te benoemen?
- Welke vormen van eerwraak zijn er te onderscheiden en op basis waarvan onderscheiden deze zich (bijvoorbeeld persoon van de dader/slachtoffer (sekse, etniciteit, herkomstregio), situatiekenmerken, motieven (aanleiding) en modus operandi)?
- Welke hoofd- en subkenmerken van (de te onderscheiden vormen van) eerwraak zijn er – al dan niet - te benoemen?
- Welke categorieën zijn er op basis van de kenmerken te formuleren?
- Welke risico-indicatoren (signalen) zijn er al dan niet – bij eerwraak (binnen de verschillende categorieën) - te benoemen?
- Binnen welke wetsartikelen van het Wetboek van Strafrecht kunnen eerwraakgerelateerde delicten voorkomen en welke strafbare feiten lijken vooraf te gaan of samen te hangen met (dreigende) eerwraak?
- Op welke wijze kan men komen tot een eenduidige, zuivere en efficiënte registratie van (categorieën van) eerwraak?

- Op welke wijze kan de definiëring van eerwraak een bruikbare *tool* zijn voor een efficiënte en zuivere registratie van (categorieën van) eerwraak bij politie en justitie?
- Op welke wijze kan de definiëring van eerwraak een bruikbare *tool* vormen voor beroepsgroepen die in de praktijk met eerwraakproblematiek te maken hebben (politie, justitie en de hulpverlening)?

1.3 Onderzoeksmethoden

Om te komen tot een werkbare definiëring en begripsomschrijving van het begrip eerwraak is het fenomeen zowel vanuit de theorie (wetenschap) als vanuit de praktijk benaderd. Allereerst is een literatuurverkenning uitgevoerd naar relevante onderzoeken op het gebied van eerwraak c.q. eengerelateerd geweld. Uit deze literatuurstudie zijn de verschillende bestaande definities van eerwraak vergaard en is een eerste verzameling van elementen welke kenmerkend (lijken te) zijn voor eerwraak gedestilleerd. Op grond van deze theoretische verkenning is een eerste, zeer voorlopige omschrijving van eerwraak geformuleerd.

Vervolgens is er een bijeenkomst geweest met een aantal eerwraakspecialisten afkomstig uit de hoek van het onderzoek, het beleid en de uitvoering (politie). Op basis van deze bijeenkomst is een voorlopige werkdefinitie opgesteld die als input heeft gediend voor een tweetal intervisiebijeenkomsten met experts afkomstig uit de praktijk (praktijkinterview) en experts afkomstig uit het beleid (beleidsinterview).

Aan de praktijkinterview hebben relevante actoren uit het veld van politie, vrouwen(opvang)organisaties en culturele/etnische organisaties deelgenomen. De deelnemers aan de beleidsinterview zijn afkomstig uit de hoek van de wetenschap, politie en hulpverlening- en minderhedenorganisaties op beleidsniveau.

In de intervisiebijeenkomsten is de voorlopige werkdefinitie voorgelegd en systematisch besproken. Het accent in de bijeenkomsten lag vooral op hoe men in de praktijk dan wel in het beleidskader met het fenomeen geconfronteerd wordt en met welke problemen men worstelt. De nadruk in de praktijkinterview lag meer op aanleidingen en verschijningsvormen (signalering c.q. indiceren van risico's in de praktijk) en eventuele knelpunten. De nadruk in de beleidsinterview lag meer op begripsafbakening en registratie. Onderstaande vragen zijn in de bijeenkomsten de revue gepasseerd waarbij afhankelijk van het type interview (praktijk of beleid) bepaalde punten meer of minder aandacht hebben gekregen.

- Kan men zich vinden in de uitgangspunten van de werkdefinitie (brede definitie) of moet het fenomeen smaller (eerwraak) opgepakt worden?
- Welke kenmerken c.q. elementen zijn er te onderscheiden?
- Welke uitingvormen zijn er te onderscheiden?
- Welke aanleidingen zijn er te onderscheiden?

- Is er iets te zeggen over risico-indicaties?
- Wat zegt dit over het begrip eerwraak?
- Welke artikelen uit het Wetboek van Strafrecht kunnen in relatie staan tot (vormen) van eengerelateerd geweld?
- Wat valt er te zeggen over registratie van het fenomeen?

Tot slot is er een aantal individuele interviews gehouden met onder andere eerwraak-specialisten. In bijlage 1 is een lijst met alle deelnemers aan de intervisiebijeenkomsten en de interviews opgenomen.

1.4 Leeswijzer

De rest van dit rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 wordt zowel vanuit de literatuur als vanuit de praktijk ingegaan op het begrip eerwraak. De conclusie van dit hoofdstuk is dat eerwraak een te beperkt begrip is en er beter gesproken kan worden over eengerelateerd geweld. Hoofdstuk 3 beschrijft de werkdefinitie van eengerelateerd geweld in al haar facetten. Dit hoofdstuk wordt besloten met een dynamisch conceptueel model. Hoofdstuk 4 gaat in op de implicaties en mogelijkheden van de werkdefinitie voor de praktijk én de manier waarop aan registratie gestalte gegeven zou kunnen worden. We besluiten dit rapport in hoofdstuk 5 met de conclusies.

2. Het begrip eerwraak

In 1978 is in Nederland de term *eerwraak* in Nederland geïntroduceerd als vrije vertaling voor het fenomeen. Voor die tijd bestond er in ons land geen term voor. Slechts zeer recent wordt er in de Van Dale 'Hedendaags Nederlands' melding gemaakt van de term. Eerwraak wordt gedefinieerd als 'uit het gewoonrecht voortvloeiende recht en plicht om de familie-eer te zuiveren door moord op de schender'.

In dit hoofdstuk worden eerst de huidige begripsomschrijving en begripsinterpretatie vanuit de literatuur beschreven. Daarna wordt het fenomeen vanuit de praktijk belicht.

2.1 Definiëring vanuit de literatuur

In het algemeen kan gesteld worden dat de literatuur over het fenomeen eerwraak schaars is. Zowel in ons land als in de ons omringende landen is er tot voor een aantal jaren geleden weinig aandacht aan het onderwerp besteed. Wanneer we de bestaande internationale literatuur over eerwraak in beschouwing nemen, blijkt er veel onduidelijkheid te bestaan wat er onder eerwraak verstaan moet worden. Er bestaat met andere woorden geen eenduidige begripsomschrijving van eerwraak. Wiersinga (2002) benoemt het zeer treffend 'het *terra incognita* van de eerwraak op eigen bodem'. Enerzijds komt dit doordat er nog relatief weinig onderzoek is gedaan naar wat specifieke kenmerken zijn van eerwraak. Anderzijds blijken de uitkomsten van bestaande onderzoeken een verwarrend beeld te geven van het fenomeen. Een bijkomende beperking van inzicht in het begrip is dat het fenomeen tot op heden alleen vanuit cultureel antropologische hoek wetenschappelijk belicht is.

Eerwraak is een wereldwijd verschijnsel en komt onder meer voor in (delen van) landen als Peru, Bangladesh, Argentinië, Haïti, Brazilië, Colombia, Ecuador, Egypte, Guatemala, Iran, Israël, Jordanië, Somalië, Sudan, Syrië, Libanon, Turkije, Venezuela, India, Pakistan, Afghanistan en Marokko ⁵. In Nederland hebben we het meest te maken gehad met voorvallen van eerwraak onder immigranten uit Turkije. Momenteel is met de toegenomen instroom van families uit landen als Irak en Iran een toename van eerwraakincidenten onder deze bevolkingsgroepen merkbaar, aldus de eerwraakdeskundigen.

Binnen de Nederlandse literatuur komen we met name onderzoek tegen naar eerwraak onder Turken. In het Turks bestaan twee begrippen voor de term 'eer' zoals die in het Nederlands gebruikt wordt: *şeref* en *namus* ⁶. De eerste term heeft betrekking op het aanzien of prestige van de mannelijke familieleden. Bij *şeref* gaat het om de reputatie van de man als participant in een gemeenschap. Hierbij gaat het om het vermogen

---

⁵. Zie o.a. United Nations, Report of the Secretary-General, 2 juli 2002.

⁶. De term voor *namus* is in het Arabisch *ardh*.

van de man om adequaat te reageren op belediging en aantasting van zijn bezit dat wil zeggen al die zaken die collectief worden opgevat als krenking van zijn eer⁷. De tweede term, *namus*, is een onderdeel van de *şeref* en heeft betrekking op de zedelijke groepseer van een familie. De *namus* is een gemeenschappelijk bezit - zowel van de vrouwelijke als de mannelijke familieleden - waar elk familielid zijn verantwoordelijkheid voor moet dragen. In de literatuur wordt de *namus* op verschillende manieren geïnterpreteerd. In het algemeen geldt dat de *namus* voor de man een andere inhoud heeft dan voor de vrouw. Voor de vrouw houdt het fysieke onbevlektheid in en daarmee gepaard gaande kuisheid. Bij de man heeft *namus* betrekking op zijn masculiniteit die zich moet uiten in het waken over de kuisheid van zijn familieleden en het bewaken van de fysieke onbevlektheid van de vrouwen die onder zijn verantwoordelijkheid vallen. Hij dient de *namus* van de vrouwen te beschermen en bij aantasting van deze *namus* over te gaan (of aan te zetten) tot eerwraak. De kuisheid van de vrouw vormt het hoofdbestanddeel van de familie-eer.

Moorden om de eer te zuiveren worden vaak in familieverband beraamd. Daarmee draagt niet alleen de persoon die de moord pleegt de schuld maar is er sprake van medeplichtigheid van de overige familieleden. Met dit besef is in Turkije per 1 april 2005 een nieuwe eerwraakwet van kracht waarin is vastgesteld dat niet alleen de dader moet worden bestraft maar ook alle anderen die tot de moord hebben aangezet. Eerwraak wordt met deze wet beschouwd als moord met voorbedachte rade waarop een maximale straf van levenslang staat en de medeplichtigen zoals oma, moeder en vader ook zware straffen opgelegd kunnen krijgen⁸.

In de literatuur blijkt het nodige commitment te bestaan over dat eerwraak betrekking heeft op het zuiveren van de geschonden seksuele eer c.q. kuisheid van een meisje of vrouw. Kuisheid en fysieke onbevlektheid van een vrouw of meisje zijn bepalend voor de reputatie en eer van de familie. Wanneer een vrouw of meisje zich niet 'ingehouden of kuis' gedraagt, is de eer van de man en daarmee van de familie aangetast en dient deze gezuiverd te worden. Daarbij kan het begrip familie soms een bredere betekenis hebben in de zin van een clan of zelfs een hele dorpsgemeenschap. Fysieke onbevlektheid en kuisheid hebben betrekking op feitelijke seksuele gedragingen zoals het maagd blijven tot het huwelijk en geen overspel plegen. Een vermoeden van (dreiging) van aantasting van fysieke onbevlektheid of kuisheid kan echter al opmaat zijn voor het plegen van eerwraak. Niet de feiten zelf maar de interpretatie van de feiten zijn van belang: 'eerder de roddel dan de waarheid is relevant omdat het gaat om eer als reputatie'⁹. Hiermee is het gegeven dat er negatief over een meisje of vrouw wordt

---

⁷. Zie Yeşilgöz (1996).

⁸. Bron: de Volkskrant, 1 april 2005.

⁹. Zie o.a. Peristiany (1966) en de meer recente studie van Van Eck (2001).

gesproken een belangrijke risicofactor voor slachtofferschap van eerwraak. Een grotere risicofactor bestaat wanneer het meisje of de vrouw zich daadwerkelijk schuldig heeft gemaakt aan onkuise gedragingen en een derde partij er weet van heeft ¹⁰.

Eerwraak mag niet worden verward met bloedwraak. Waar het bij eerwraak gaat om de kuisheid van de vrouw en daarmee om de eer van de man en de familie gaat het bij bloedwraak om het doden volgens het principe 'oog om oog, tand om tand'. Nadat een eigen familielid c.q. bloedverwant wordt gedood, wordt een lid van de familie van de dader – en vaak betreft het dan bewust een belangrijk familielid zoals de kostwinner – op zijn beurt om het leven gebracht. Dit kan 'eindeloos' doorgaan terwijl het bij eerwraak eindigt bij het zuiveren van de aangetaste eer door – in het extreemste geval – het doden van de eerschender ¹¹.

Waar de *namus* (seksuele eer) betrekking heeft op het kuise c.q. zedelijke gedrag van de vrouw is de *şeref* door Nauta (2002) ¹² ingekaderd als een onderdeel van een bredere omschrijving van de niet-seksuele eer van de man die verwijst naar de mannelijke 'trots' in brede zin. Deze niet-seksuele eer valt uiteen in drie componenten. Allereerst heeft deze eer betrekking op de persoonlijke waarde van iemand ¹³ waaronder het erkend worden als goed mens wordt verstaan. Een tweede component betreft de sociale waarde van iemand ¹⁴ wat inhoudt dat diegene en zijn familie als goede familie en derhalve voor vol worden aangezien. Onder deze component valt ook de seksuele eer van de vrouw wat aangeeft dat de seksuele en niet-seksuele eer dicht bij elkaar kunnen liggen. Een derde component van de niet-seksuele eer is de individuele meerwaarde van een man ¹⁵. Hiermee wordt bedoeld op het persoonlijke aanzien van de persoon in de vorm van status, geld en macht.

Wat wordt er onder eerwraak verstaan?

De term eerwraak zoals in Nederland door Nauta in 1978 geïntroduceerd, heeft betrekking op '*het doden van de eerschender om de bezoedelde eer te zuiveren*' of zoals van Eck (2000) omschrijft '*het doden omwille van de eer*'. Hierbij gaat het om het daadwerkelijk 'eliminieren' van degene die schuldig is aan de erekwestie. In Nederland valt deze betekenis van eerwraak juridisch gezien onder artikel 289 in het Wetboek van Strafrecht: '*Hij die opzettelijk en met voorbedachten rade een ander van het leven berooft, wordt, als schuldig aan moord, gestraft met een levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren of geldboete van de vijfde categorie*'.

---

¹⁰. Zie o.a. van Eck (2001) en Nauta (2005).

¹¹. Zie van Eck (2001).

¹². In: Nauta, 2005.

¹³. *Değer* in het Turks.

¹⁴. *Şeref* in het Turks.

¹⁵. *İtibar* in het Turks.

In ons land wordt deze vorm van eerwraak in het algemeen geschaard onder de categorie 'overige moorden in de familiesfeer'. Vanzelfsprekend kunnen er ook onder andere categorieën (zoals partnerdoding en zelfmoord) eerwraakzaken voorkomen maar onduidelijk is hoe vaak dit het geval is. Belangrijk om op te merken, is dat de meeste erekwesities zonder bloedvergieten worden 'opgelost'. Een ruwe conservatieve berekening van het aantal eerwraakzaken met een dodelijke afloop over de periode 1992-2001¹⁶ leert dat vijf procent van het aantal slachtoffers van moord en doodslag in Nederland in de familiesfeer waarschijnlijk een eerwraakslachtoffer is. Omdat het motief van een misdrijf echter niet altijd bekend is, is niet bekend om hoeveel eerwraakzaken het in werkelijkheid gaat en wat de feitelijke omvang van de problematiek in Nederland is.

Eerwraak is, zoals vaak onterecht wordt aangenomen, geen religieus fenomeen dat sterk samenhangt met de Islam. Anders dan velen denken is het een crosscultureel verschijnsel dat niet alleen onder moslims voorkomt, maar ook onder Hindoestanen en Christenen. Het is een fenomeen dat meer te maken heeft met de mentaliteit van een gemeenschap, sociale achtergronden en ideeën over man-vrouw-verhoudingen dan met het geloof.

Er blijkt in de literatuur – maar zeker ook in de praktijk zoals we later zullen zien – echter verwarring te bestaan of het begrip eerwraak uitsluitend betrekking heeft op het doden van de eerschender(s) of dat het een containerbegrip is voor verschillende maatregelen of acties die toegepast kunnen worden om de beoedelde eer te zuiveren waarbij moord of doodslag de meest extreme vorm is.

Illustratief voor deze begripsverwarring is het feit dat Nauta (2005) 'echte eerwraak' definieert als zijnde 'elke doodslag na fysieke beleving + publieke bekendheid + onmogelijkheid tot een vreedzame oplossing'. 'Echte eerwraak', zoals Nauta dit noemt, betekent in dit verband dus het doden van de eerschender en met 'oplossingen' wordt bedoeld op andere mogelijkheden om de bevleete eer te zuiveren waaronder maatregelen zoals uithuwelijking en verstoting. Het feit dat Nauta een nuanciering aanbrengt in de term eerwraak door aan te geven dat het alleen bij 'echte eerwraak' gaat om het doden van een ander zegt iets over de bredere en tevens verwarrende betekenis van het begrip eerwraak. Typerend in de begripsomschrijving is dat er gesproken wordt van *oplossingen* terwijl het in feite gaat om overige vormen van (psychisch of lichamelijk) geweld die gepleegd worden om de eer te herstellen. Ook eerder werd er op gewezen dat de term eerwraak doet vermoeden dat het enkel gaat om 'het doden van een persoon om de eer van een ander persoon te wreken' (Bakker, 2003) terwijl er

---

¹⁶. Bron: Databank Moord en doodslag. Zie Leistra en Nieuwbeerta (2003)

naast doden andere vormen van eerwraak bestaan zoals mishandeling, het afpakken van de kinderen en uithuwelijking van de vrouw.

In dezelfde lijn wordt binnen de Nederlandse politiek eerwraak als term gehanteerd voor 'vormen van geweldsuitoefening vanuit culturele opvattingen over familie-eer die net als alle geweld een ontoelaatbare toepassing zijn van grondrechten: het recht op leven en de lichamelijke integriteit'¹⁷. Hierbij wordt eerwraak in een breed kader van psychisch en lichamelijk geweld geplaatst met het doden van de eerschender als meest extreme uitingsvorm.

Op basis van de literatuur en de praktijk kunnen verschillende vormen van eerwraak worden onderscheiden. Moord van de eerschender kan als meest extreme vorm worden genoemd¹⁸. Daarnaast zijn er maatregelen te benoemen waaronder uithuwelijking, wegsturen (terug naar herkomstland), echtscheiding, te vondeling leggen of zelfs doden van de (ongeoorloofde) baby, eer van de eerschender aantasten, verstoting, bedreiging, fysiek straffen (mishandeling, verminking¹⁹) en zelfmoord. Minder geweldadige vormen van het zuiveren van de bezoedelde eer zijn ondermeer om vergiffenis vragen via het geloof, afkopen en verhuizen. Tenslotte zijn er meer passieve vormen te benoemen zoals acceptatie, rationalisatie en het negeren van het gebeurde. Wellicht zullen deze vormen echter minder effectief zijn voor het zuiveren van de eer wanneer de eerschending openbaar is. Deze openbaarheid van de aantasting van de eer is aan te merken als een van de belangrijkste risico-indicatoren voor (vormen van) eerwraak. Zoals van Eck (2001) ook beschrijft, levert niet het openbaar zijn van de erekwestie op zich maar het feit dat de schuldige en zijn/haar familie erachter komen en zich realiseren dat de kwestie algemeen bekend is een verhoogd risico op (een vorm van) eerwraak op.

Belangrijk om op te merken, is dat de eer pas dan gezuiverd is wanneer een van de eerder genoemde vormen succesvol is uitgevoerd. Dat betekent dat bij het falen of mislukken er een reëel risico bestaat dat het eengerelateerde probleem escaleert en daarmee kunnen de verschillende vormen van eerwraak opmaat zijn voor de meest extreme vorm, namelijk moord. Het doden van een meisje na een mislukte poging tot zelfmoord is hier een voorbeeld van.

---

¹⁷. Zie o.a. Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 29 203, nr. 15.

¹⁸. Belangrijk om op te merken, is dat als over moord wordt gesproken het gaat om het doden van een ander in sociologische en criminologische termen en niet in de juridische zin van het woord.

¹⁹. Voorbeelden hiervan zijn het kaalscheren van het hoofd, het afsnijden van de neus, verminking van de vagina en het doorsnijden van de pees van de rechtersvoet.

In rapportages van de Verenigde Naties ²⁰ wordt met betrekking tot geweld tegen vrouwen in het kader van eerwraak gesproken in termen van *honour killings*, *crimes committed in the name of honour* of *honour crimes* en van *honour-related violence*. Hoewel heldere omschrijvingen en kenmerken van deze begrippen ontbreken, bieden de begrippen interessante aanknopingspunten om het fenomeen verder te ontrafelen. *Honour killings* (vrij vertaald: eermoorden) kan geïnterpreteerd worden als betrekking hebbende op de term eerwraak zoals deze in Nederland in het algemeen opgevat wordt namelijk het doden van de eerschender ²¹. *Crimes committed in the name of honour* of *honour crimes* (vrij vertaald: eerge relateerde misdrijven) betreffen daarnaast alle andere eerge relateerde geweldsmisdrijven tegen vrouwen zoals mishandeling en verminking. Tenslotte kan *honour-related violence* (vrij vertaald: eerge relateerd geweld) geïnterpreteerd worden als betrekking hebbende op alle vormen van eerge relateerd geweld, zowel de strafbare als de niet-strafbare vormen. Voortbordurend op het voorgaande lijkt vrij vertaald de term eerge relateerd geweld een geschikte overkoepelende term voor alle vormen van geweld – die zowel juridisch als niet-juridisch aan te merken zijn als misdrijf – waaraan een eerprobleem ten grondslag ligt. Het doden van de eerschender is daarbij aan te merken als de uiterste vorm van eerge relateerd geweld.

2.2 Definiëring vanuit de praktijk en het beleid

Op basis van zowel de individuele interviews als de bijeenkomsten met experts uit de praktijk en het beleid komt naar voren dat zij moeilijk met het begrip 'eerwraak' uit de voeten kunnen. Samengevat kan gesteld worden dat de term in een aantal opzichten te beperkt is en eigenlijk ook feitelijk onjuist is.

Om te beginnen met het laatste; het woord 'wreken' in de term eerwraak is een misinterpretatie van de handeling aangezien het vanuit de cultuur bezien niet gaat om wraak maar om zuivering of reiniging c.q. het herstellen van de aangetaste eer ²². Voor het eerherstel wordt in het Turks de term 'schoonmaken' gebruikt en kent men dan ook geen woord voor eerwraak. Belangrijker is het echter om stil te staan bij de belangrijkste kritiek die door experts naar voren is gebracht en die kritiek richt zich op de beperktheid van de term eerwraak. Eerwraak staat eigenlijk synoniem aan het doden van de eerschender(s). Vanuit de praktijk gezien (denk aan politie, openbaar ministerie, vrouwenopvang en onderwijs) is er dan sprake van een situatie waar men

---

²⁰. Zie bijvoorbeeld United Nations, Report of the Secretary-General, 2 juli 2002 en 20 augustus 2004.

²¹. In Engeland wordt Honour Killings gedefinieerd als: 'moorden waarvan voornamelijk vrouwen het slachtoffer zijn vanwege hun feitelijk of verondersteld immoreel gedrag dat geacht wordt de erecode van een familie of gemeenschap te breken en schaamte veroorzaakt'. (Bron: Metropolitan Police Authority, 2005).

²². Dit wordt onder andere aangegeven door experts die uit de Turkse cultuur afkomstig zijn.

mee geconfronteerd wordt en waaraan men eigenlijk niets meer kan doen. Er is met andere woorden een moord gepleegd waarna de politie een opsporingsonderzoek opstart. Een van de experts over het doden van een ander vanwege een eerprobleem:

'... zie het als een liquidatie en behandel het als georganiseerde criminaliteit'²³

In termen van de mogelijkheden tot signalering en aanpak is het belangrijk om zicht te krijgen op aanleidingen en uitingsvormen die uiteindelijk zouden kunnen leiden tot een moord. Het gaat er dan concreet om dat men in de vrouwenopvang bijvoorbeeld in staat is een 'gewone mishandeling' te kunnen onderscheiden van een mishandeling waaraan een eermotief ten grondslag ligt. Vanuit die redenering bestaat de behoefte aan een bredere werkdefinitie. De vrouwenopvang geeft aan dat ze eerwraak weliswaar als moord opvatten echter dat zij de acute dreiging tot een moord – door de vrouw in kwestie aangegeven - ook onder het fenomeen scharen.

Een tweede beperking die de huidige term eerwraak in zich heeft, wordt vooral vanuit de zijde van de regiopolitie en het openbaar ministerie naar voren gebracht. Beide partijen pleiten niet alleen vanwege het vorige punt voor een brede werkdefinitie, maar ook vanwege het feit dat het bij eerwraak – te beperkt - vooral gaat om de (bedreiging van de) seksuele eer en meestal een vrouwelijk slachtoffer terwijl de experts aangeven in de praktijk ook vaak te maken te hebben met mannelijke slachtoffers bij seksuele erekwesties. Wanneer er bijvoorbeeld sprake is van overspel zijn zowel de vrouw als de man schuldig aan de eerschending. Daarmee lopen beiden het risico op slachtofferschap van eengerelateerd geweld.²⁴ Daarnaast geven politie en openbaar ministerie aan regelmatig geconfronteerd te worden met zaken waarbij de mannelijke eer in het geding is en er sprake is van een (of meerdere) mannelijk slachtoffer(s). Een van de experts merkte in dit kader op:

'De term eerwraak is te veel op zeden gericht terwijl we in de praktijk ook veel geconfronteerd worden met geweld gepleegd vanwege aantasting van de mannelijke trots.'

---

²³. Hiermee wordt bedoeld op het gegeven dat de moord veelal in familieverband wordt beraamd en daarmee feitelijk in 'georganiseerd verband' wordt gepleegd.

²⁴. In de praktijk komt het voor dat de familie van de overspelige vrouw de zaak naar de buitenwereld 'presenteert' als zijnde een verkrachting waardoor niet meer de vrouw maar alleen nog de overspelige man een (potentieel) slachtoffer wordt.

Te denken valt aan een belediging die door een familie(lid) naar een andere familie wordt geuit waarmee de familie-eer wordt geschonden en er naar aanleiding daarvan geweld wordt toegepast. Hierbij kan het zelfs gaan om het doden van de ander waarna het risico bestaat dat er in reactie op de moord over en weer geweld wordt toegepast. Wanneer een dergelijke 'oog om oog tand om tand'-situatie ontstaat, is de eerge relateerde moord in bloedwraak uitgemond. Een ander voorbeeld van het schenden van de niet-seksuele eer waarna het risico op slachtofferschap van eerge relateerd geweld bestaat, is wanneer een familielid zich niet als een 'goed mens' gedraagt; dat wil zeggen zich niet aan de regels c.q. familiecodes houdt. Een voorbeeld hiervan is het halen van slechte cijfers op school door een familielid, het verzet tegen een gearrangeerd huwelijk of het plegen van diefstal. Terwijl ook bij het in het geding zijn van de niet-seksuele eer het doden van de eerschender de meest extreme vorm is, kan ook daar sprake zijn van ernstige en minder ernstige uitingsvormen.

Samenvattend is het in de optiek van experts uit zowel de beleidshoek, de praktijk als uit de wetenschap – in het kader van signalering en preventie – verstandig om uit te gaan van een breder begrip dan het beperkte begrip eerwraak. Zoals de algemene gedachte bij de experts luidt:

'Reserveer de term eerwraak voor het fenomeen moord naar aanleiding van eerge relateerde problematiek en maak er geen containerbegrip van.'

2.3 Conclusies aangaande huidige definiëring

Wanneer theorie, praktijk en beleid anno 2005 bij elkaar worden gebracht, lijkt het verstandig om af te stappen van de term eerwraak omdat deze term te beperkt verwijst naar het doden uit eer vanwege de (bedreiging van de) seksuele eer van (meestal) een meisje of vrouw ²⁵. Zelfs Nederlandse eerwraakdeskundigen van het eerste uur staan op het standpunt dat het beter is om (evenals in een aantal andere landen) uit te gaan van het begrip eerge relateerd geweld. Een dergelijk begrip – dat in hoofdstuk 3 nader wordt uitgewerkt – biedt zowel ruimte aan de seksuele eer als de niet-seksuele eer en dus aan de gedachte dat zowel de vrouwelijke als de mannelijke eer in het geding kunnen zijn en zowel mannen als vrouwen slachtoffer kunnen worden. Het doden van de eerschender(s) is vervolgens de meest extreme uitingsvorm van eerge relateerd geweld. Eerwraak is vervolgens de meest extreme uitingsvorm van eerge relateerd geweld waarbij de seksuele eer van de vrouw en daarmee tevens de familie-eer in het geding is. ²⁶ Met de term eerge relateerd geweld worden de mogelijkheden tot signalering (risicotaxatie) en preventie – in de optiek van de experts – ook aanzienlijk vergroot. In hoofdstuk 4 zal hierop nader worden ingegaan.

---

²⁵. Nauta wijst bij seksuele eer ook op homoseksuele relaties.

²⁶. In het vervolg zal in het geval van moord om de seksuele eer te herstellen, gesproken worden van eermoord.

Eergerelateerd geweld is in de optiek van sommige deelnemers aan de expertmeeting te beschouwen als een vorm van misdaad tegen vrouwen vanuit een mentaliteit op collectief niveau waarbij men denkt dat de vrouw (die eigendom is van de man) de eer van de man en de familie heeft aangetast door ontoelaatbaar gedrag. Het gaat daarbij niet alleen om de seksuele eer, maar ook om ander onaangepast gedrag. Moord is de uiterste vorm en daarmee het topje van de ijsberg van alle eergerelateerd geweld.

3. Naar een werkdefinitie eergeerelateerd geweld

Zoals in het vorige hoofdstuk is aangegeven, is het in de optiek van de experts – afkomstig uit het beleid, de praktijk en het onderzoek – die bij het opstellen van de werkdefinitie betrokken zijn beter om uit te gaan van het begrip eergeerelateerd geweld dan van het begrip eerwraak. Belangrijkste reden is dat de term eerwraak te beperkt is en vooral inzoomt op het doden uit eer vanwege de (bedreiging van de) seksuele eer van (meestal) een meisje of vrouw. Door uit te gaan van het bredere begrip eergeerelateerd geweld worden de mogelijkheden tot signalering en preventie van andere en ook minder ernstige eergeerelateerde gedragingen of misdrijven – ook vanuit de aantasting van de niet-seksuele eer – sterk vergroot.

Zoals eerder aangegeven, is er in bijeenkomsten met experts en in individuele interviews uitvoerig gesproken over de 'ins en outs' van een werkdefinitie. De opbrengsten uit deze onderzoeksactiviteiten vormen dan ook de basis voor dit hoofdstuk.

In dit hoofdstuk wordt eerst stilgestaan bij het begrip eergeerelateerd geweld en haar betekenis. Daarna wordt ingegaan op de inkadering en afbakening van het begrip en wordt aandacht besteed aan het onderscheid tussen eergeerelateerd geweld en andere vormen van relationeel geweld. Vervolgens wordt ingegaan op de verschillende uitingvormen en daarna op de aanleidingen zoals die in zowel de literatuur als door de deskundigen naar voren zijn gebracht. Aparte aandacht is er voor mogelijke risico-indicatoren en ook wordt er stilgestaan bij de juridische omschrijvingen die gekoppeld kunnen worden aan vormen van eergeerelateerd geweld. Dit hoofdstuk wordt besloten met een conceptueel model zoals dat op basis van literatuur en input van deskundigen op te tekenen is.

3.1 Het begrip eergeerelateerd geweld

Zoals aangegeven, bestaat er onder de verschillende belangrijke partijen die met het fenomeen te maken hebben (politie, openbaar ministerie, vrouwenopvang, cultureel-etnische organisaties) en Nederlandse eerwraakdeskundigen een breed draagvlak voor een brede werkdefinitie voor vormen van eergeerelateerd geweld. Onder de werkdefinitie eergeerelateerd geweld wordt verstaan:

'Eergeerelateerd geweld is elke vorm van geestelijk of lichamelijk geweld gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit in reactie op een (dreiging van) schending van de eer van een man of vrouw en daarmee van zijn of haar familie waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken'.

Het centrale uitgangspunt bij de werkdefinitie is dat het moet gaan om een actie of reactie die door de pleger(s) wordt gemotiveerd door de collectieve opvatting dat de familie-eer in het geding is²⁷. De collectieve opvatting is gebaseerd op een gedeelde, hardnekkige mentaliteit die van oudsher binnen een gemeenschap of cultuur aanwezig is en door de tijd heen is blijven bestaan²⁸. De familie-eer is in het geding als gevolg van (veronderstelde) gedragingen waarbij een vrouwelijk lid van de familie betrokken is en waar het dus gaat om de seksuele eer. Goed om op te merken, is dat het daarbij zowel gaat om feitelijke aantasting van de seksuele eer (zoals een vrouw die een voorhuwelijkse seksuele relatie heeft) als om enkel een vermoeden daarvan (bijvoorbeeld een vrouw die een nacht wegblijft en waarover geroddeld wordt).

Zoals eerder aangegeven, is er binnen het brede begrip eengerelateerd geweld naast de seksuele eer ook sprake van niet-seksuele eer (primair mannelijke eer) die in het geding kan zijn, wat tevens een aantasting kan zijn van de familie-eer. Het beledigen van een familie of een lid van een familie en onenigheid over eigendomsrecht of bezittingen zijn hier voorbeelden van. Zoals ook de seksuele erezaken kunnen deze niet-seksuele erezaken moord als meest extreme uitingsvorm tot gevolg hebben.

Eengerelateerd geweld omvat alle acties en reacties van de familie bij eengerelateerde problematiek met verschillende (strafbare en niet-strafbare) uitingsvormen variërend in ernst met als meest extreme vorm moord voorafgegaan door reële dreiging met de dood. Eermoord is vervolgens de meest extreme uitingsvorm van eengerelateerd geweld waarbij de seksuele eer van de vrouw - en daarmee tevens de familie-eer - in het geding is.²⁹ De term trotsmoord wordt hier geïntroduceerd als term voor de meest extreme vorm van eengerelateerd geweld waarbij vooral de eer van de man en daarmee ook de familie-eer in het geding is, namelijk het doden van de eerschender(s).

Bij eengerelateerd geweld speelt het voor de buitenwereld openbaar zijn van de eerschending een belangrijke rol. De buitenwereld dient in dat kader gezien te worden als (personen uit) de eigen sociale omgeving van diegene van wie de eer geschonden is en van zijn of haar familie.

Belangrijk om op te merken, is dat de terminologie en de werkdefinitie vanuit sociologisch en criminologisch kader tot stand zijn gekomen en niet vanuit een juridisch kader. In dit verband hebben de geïntroduceerde termen eermoord en trotsmoord geen betrekking op het misdrijf 'moord' in juridische zin maar geeft het het opzettelijk doden van een ander aan los van het feit of het wettelijk gezien om moord of doodslag gaat. Daarnaast geldt dat de uitingsvormen van eengerelateerd geweld die in dit on-

---

²⁷. Daar waar familie-eer staat kan het soms ook gaan om clan-eer of dorps-eer.

²⁸. Een aantal experts geeft aan dat de mentaliteit juist vanwege de hardnekkigheid ervan moeilijk te doorbreken is.

²⁹. In het vervolg zal in het geval van moord om de seksuele eer te herstellen, gesproken worden van eermoord.

derzoek zijn opgetekend binnen een juridisch kader voor een deel betrekking hebben op strafbare feiten maar voor een deel ook op niet-strafbare feiten.

Met name met het oog op signalering en preventie is het van belang ook aandacht te hebben voor uitingsvormen van eengerelateerd geweld die volgens de wet niet als misdrijf worden erkend omdat deze niet alleen op zichzelf al ernstig zijn maar zeker ook omdat deze opmaat kunnen zijn voor ernstigere (strafbare) uitingsvormen.

'...het is belangrijk om mensen die in de praktijk met het fenomeen te maken (kunnen) hebben bewust te maken van wat eorzaken kunnen inhouden en hoe er mee om moet worden gegaan...' ³⁰

De actie of reactie van de familie is altijd gericht op de eerschender of de eerschen- ders. Voor de familie is van belang vast te stellen wie er als schuldigen zijn aan te wijzen en op wie het eengerelateerd geweld gericht moet zijn om de aangetaste fami- lie-eer te zuiveren. Een belangrijke bepalende factor hierbij is of er sprake is geweest van vrije wil of van dwang. Een meisje dat overspel heeft gepleegd met een getrouwde man heeft hier zelf voor gekozen. Daarmee zijn er twee schuldigen aan te wijzen voor de schending van de seksuele eer. Een meisje dat verkracht wordt door een man zal in het algemeen minder snel schuldig worden gevonden waardoor het eengerelateerd geweld zich eerder op de verkrachter van het meisje richt. Er zijn voorbeelden bekend dat er een 'oplossing' wordt gezocht door het meisje met de verkrachter te laten trou- wen waarmee zij alsnog het slachtoffer wordt van een vorm van (psychisch) eengerela- teerd geweld. Het kan overigens ook zo zijn dat het slachtoffer van een verkrachting zelf ook als schuldige van de eerschending kan worden gezien, omdat de omgeving van mening dat zij daartoe aanleiding heeft gegeven (bijvoorbeeld uitdagende kle- ding).

In het algemeen geldt dat er altijd eerst geprobeerd wordt een schuldige buiten de eigen familie te zoeken. Ook komt het voor dat bij bijvoorbeeld een ontmaagding uit vrije wil van een meisje door haar vriendje het voor de buitenwereld wordt voorge- daan als zijnde een verkrachting om het meisje te sparen van een vorm van geweld en de actie alleen te richten op de 'verkrachter' ³¹.

Omdat vroegtijdige herkenning van (risico op) eengerelateerd geweld – met het oog op signalering en preventie – met name voor de praktijk van groot belang is, moeten de te onderscheiden uitingsvormen en aanleidingen voor zowel seksuele als niet-seksuele eengerelateerde problemen beschreven worden. Dit is vooral ook van belang omdat er soms sprake kan zijn van een overlap tussen de seksuele eer en de niet-seksuele eer

---

³⁰. Bron: experts

³¹. Bron: experts

die in het geding is. Bij de schaking van een meisje voor een ongeoorloofd huwelijk is dit bijvoorbeeld het geval. Daarnaast kan een bepaalde uitingsvorm opmaat zijn voor een extremere c.q. ernstigere uitingsvorm. Verzet tegen een gearrangeerd huwelijk kan bijvoorbeeld leiden tot een eermoord.

Het ontstaan van druk

Zowel in de literatuur als door de experts wordt naar voren gebracht dat (de vrees voor) het bekend worden van de (veronderstelde) aantasting van de eer – zowel bij de seksuele als de niet-seksuele variant – binnen de gemeenschap van cruciaal belang is. Op het moment dat de omgeving op de hoogte is van bijvoorbeeld een (vermoedelijke) voorhuwelijkse seksuele relatie van een vrouw of dochter wordt de druk op de man of vader opgebouwd. Heel vaak hebben oudere familieleden (een grootvader) ‘ogenschijnlijk op de achtergrond’ een zeer grote rol als het gaat om de vervolgcacties en dus ook als het gaat om het aanmoedigen van een reactie.

3.2 Inkadering en afbakening van eengerelateerd geweld

Met de omschrijving van het begrip eengerelateerd geweld kaderen we het fenomeen in want door de familie-eer centraal te stellen, worden andere incidenten waarbij de nationale eer of religieuze eer een rol spelen buiten de werkdefinitie gehouden. De mogelijkheid dat bij de verdachte van de moord op Theo Van Gogh een vorm van groepseer (al dan niet religieus geïnspireerd) een rol speelt, wordt niet betwist maar valt buiten de werkdefinitie van eengerelateerd geweld.

Ook incidenten die worden gepleegd omdat niet de familie-eer in het geding is maar het enkel gaat om de persoonlijke eer en/of gevoelens van een persoon én waarbij niet gehandeld wordt vanuit een collectieve mentaliteit maar vanuit persoonlijke denkbeelden (zoals jaloezie), worden onderscheiden van eengerelateerd geweld. Hieronder vallen gepassioneerde misdrijven - de *crime passionnel*³² – en huiselijk geweld. Beide vormen worden soms verward met eengerelateerd geweld omdat de aanleidingen en uitingsvormen dezelfde kunnen zijn. Eengerelateerd geweld onderscheidt zich van huiselijk geweld en de *crime passionnel* in de zin dat het bij de twee laatste vormen gaat om acties die gebaseerd zijn op individuele emoties. Bij eengerelateerd geweld betreft het acties waarbij de collectieve (familie) factor een belangrijke rol speelt. Er wordt gehandeld vanuit collectieve denkbeelden en de familie-eer staat centraal. Bij huiselijk geweld en de *crime passionnel* wordt gehandeld vanuit persoonlijke denkbeelden en spelen persoonlijke gevoelens of de persoonlijke eer een rol. Daarnaast is er bij huiselijk geweld en de *crime passionnel* vrijwel altijd sprake van afkeuring en veroordeling van het gedrag van de dader door de familie en omgeving van zowel het slachtoffer als

---

³². Een voorbeeld van een *crime passionnel* is een man die zijn (ex-)vrouw vermoordt omdat hij het niet kan verkroppen dat ze hem voor een ander heeft verlaten.

de dader. Typerend en daarmee onderscheidend voor eengerelateerd geweld van andere vormen van relationeel geweld is daarnaast dat de dader wordt aangemoedigd in zijn actie door zijn familie die in veel gevallen ook de familie is van het slachtoffer³³. Tenslotte onderscheidt eengerelateerd geweld zich van andere vormen van relationeel geweld vanwege de factor publieke bekendheid. Wanneer een eerprobleem in de buitenwereld bekend is, bestaat er voor de familie een sterkere 'noodzaak' om de familie-eer te zuiveren wat een verhoogd risico op eengerelateerd geweld met zich meebrengt. Bij huiselijk geweld en de *crime passionnel* speelt publieke bekendheid – als risicofactor – geen rol. Bovendien worden deze relationele geweldsvormen voornamelijk in de private sfeer gepleegd terwijl het bij eengerelateerd geweld belangrijk is dat de eer op zichtbare wijze wordt gezuiverd.

3.3 Uitingsvormen

Zoals aangegeven, wordt er binnen eengerelateerd geweld een onderscheid gemaakt tussen twee categorieën die onderling overigens wel dynamiek kennen. Het gaat om de seksuele eer en niet-seksuele eer die in het geding kan zijn. Binnen beide categorieën is sprake van een oplopende ernst met als ernstigste vorm moord (eermoord bij de seksuele eer en trotsmoord bij de niet-seksuele eer). Hierbij willen we nogmaals de opmerking plaatsen dat het van belang is om te constateren dat niet alle uitingsvormen te typeren zijn als strafbare gedragingen in de zin van het Wetboek van Strafrecht. De uitingsvormen waar dit wel het geval is, zijn geweldsmisdrijven.

Het gaat met andere woorden om de aantasting van de persoonlijke integriteit waarbij een onderscheid gemaakt wordt tussen geestelijk en lichamelijk geweld (waaronder seksueel geweld). Opgemerkt dient dat – net als bij straatgeweld of huiselijk geweld – niet de wetsartikelen maar de context onderscheidend is voor eengerelateerd geweld.

Belangrijk om op te merken, is dat uitingsvormen hetzelfde kunnen zijn bij aantasting van de seksuele en niet-seksuele eer terwijl de aanleidingen verschillend kunnen zijn. Zo kan er bijvoorbeeld fysieke mishandeling volgen op het beledigen van de familie van een man (niet-seksuele eer)³⁴ maar ook nadat een man een afspraak heeft gehad met een meisje uit de familie (seksuele eer). Uitingsvormen moeten in het kader van een aanpak dan ook altijd bekeken worden binnen de context waarin ze voorkomen. Het is ook van belang om al in een vroegtijdig stadium eengerelateerde problemen te signaleren omdat er regelmatig sprake is van oplopende ernst die kan beginnen bij bedreiging of mishandeling en eindigen bij moord.

---

³³. Een pleger van eermoord of trotsmoord is in de ogen van de familie en gemeenschap geen moordenaar of crimineel maar een goed persoon (zie o.a. Nauta, 2005).

³⁴. Ook kan er in dit geval tegelijkertijd sprake zijn van aantasting van de seksuele eer wanneer de belediging betrekking heeft op bijvoorbeeld het onkuise gedrag van een vrouwelijk familielid.

De dynamiek c.q. verwevenheid van de verschillende uitingsvormen met betrekking tot de seksuele en niet-seksuele eer wordt ook geïllustreerd door het gegeven dat eermoord kan uitmonden in trotsmoord. Als er bij een familie bijvoorbeeld de overtuiging bestaat dat er ten onrechte – op de verkeerde persoon – eermoord is gepleegd, bestaat de kans dat de familie van het omgebrachte 'onschuldige' familielid iemand van de familie van de dader vermoordt ³⁵.

Voor de uitingsvormen van eegerelateerd geweld die binnen de werkdefinitie vallen, geldt dat ze in meer of mindere mate de component geweld in zich hebben. Daarbij kan het gaan om zowel geestelijk als lichamelijk geweld. Bij deze uitingsvormen gaat het om acties ondernomen door een familie om eerherstel te bewerkstelligen. Daarnaast gaat het binnen de werkdefinitie om vormen van eegerelateerd geweld die gepleegd worden vanwege een (verondersteld) eegerelateerd probleem waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken. Tussen de uitingsvormen van eegerelateerd geweld onderling is sprake van dynamiek. Het falen van een van de uitingsvormen kan opmaat zijn voor ernstigere vormen van eegerelateerd geweld waaronder moord in het extreemste geval.

Seksuele eer is in het geding

Binnen deze categorie waarbij het vooral gaat om de seksuele eer van de vrouw en daarmee de familie-eer die in het geding is, zijn verschillende uitingsvormen te onderscheiden. Hierbij gaat het ook om een mogelijke bedreiging van de seksuele eer of een vermoeden daarvan. Doding om de bezoedelde eer te zuiveren (eermoord) is te benoemen als de meest extreme vorm, er is echter een veelheid aan andere strafbare feiten waaronder bedreiging met de dood en mishandeling en niet-strafbare uitingsvormen zoals wegsturen naar het herkomstland en vrijheidsbeperking ³⁶.

Bij aantasting van de seksuele eer is er ook regelmatig een relatie met de aantasting van de niet-seksuele c.q. de mannelijke eer. Het afpakken van de kinderen is hier een voorbeeld van. Een vrouw die wegloopt en de kinderen meeneemt, schaadt de seksuele eer en daarmee de familie-eer wanneer de man er vanuit gaat dat ze met de kinderen naar een andere man is. Daarnaast is de persoonlijke eer van de man en daarmee van de familie in het geding omdat hij door zijn omgeving gezien wordt als een 'loser' die onderdoet voor een andere man.

---

³⁵. Bron: experts.

³⁶. Dit varieert van niet naar de winkel mogen tot geen studie mogen volgen.

Niet-seksuele eer is in het geding

Bij deze categorie waarbij het vooral gaat om de mannelijke eer die in het geding is, is ook een aantal uitingsvormen te onderscheiden. Doding vanwege aantasting van de niet-seksuele (mannelijke) eer is ook hier de extreemste uitingsvorm (trotsmoord³⁷). Ook hier zijn meer uitingsvormen te benoemen die lopen van ernstige tot mindere ernstige vormen van geweld, zoals mishandeling en bedreiging. Goed om te vermelden is dat een vorm van straatgeweld of uitgaansgeweld terug te voeren kan zijn op een eerge relateerd probleem. Ook het betalen van bloedgeld (afkopen) is een uitingsvorm die door experts wordt genoemd. Tot slot dient vermeld dat - ook wanneer de mannelijke eer in het geding is - de aanleiding gerelateerd kan zijn aan het gedrag van een vrouw zoals het verzet tegen een gearrangeerd huwelijk. Door leden van de gemeenschap kan dit als schending van de familie-eer worden beschouwd.

De uitingsvormen op een rij

Het gaat bij de uitingsvormen van eerge relateerd geweld om het herstellen van de familie-eer. In figuur 1 (3.7) zijn de uitingsvormen in het conceptuele model opgenomen waarbij de relatie tot de seksuele, niet-seksuele eer dan wel beide eervormen is aangegeven. Hierna worden de uitingsvormen opgesomd die in het onderzoek zijn opgetekend en binnen de werkdefinitie vallen.

Eermoord: het opzettelijk doden van de eerschender

Trotsmoord: het opzettelijk doden van de eerschender

Bedreiging met eermoord: het met de dood bedreigen van de eerschender

Bedreiging met trotsmoord: het met de dood bedreigen van de eerschender

Zelfmoord: de eerschender wordt aangezet tot het plegen van zelfmoord

Dodelijk ongeluk: de eerschender wordt gedood door een opzettelijk veroorzaakt ongeluk

Mishandeling: het straffen met lichamelijk geweld van de eerschender

Verminking: het opzettelijk uiterlijk verminken van de eerschender als straf en/of om de eerschender onaantrekkelijk te maken voor anderen

Verstoting: een sociale doodsverklaring van de eerschender door de familie. De persoon bestaat niet meer in de ogen van degenen die hem of haar verstoten

Bedreiging met verstoting: het bedreigen van de eerschender om deze uit de familie te verstoten c.q. sociaal dood te verklaren

Uithuwelijking: het uithuwelijken van de eerschender al dan niet na schaking of verkrachting

*Afpakken kinderen*³⁸: het meenemen of ontvoeren van de kinderen van de eerschender door de partner

---

³⁷. Eigenlijk gaat het om de 'mannelijke' variant van eermoord en om dit te onderscheiden spreken we - voorlopig binnen deze werkdefinitie - van trotsmoord.

³⁸. Het afpakken van de kinderen kan ook een aanleiding tot eerge relateerd geweld.

Wegsturen: het terugsturen van de eerschender of van de eerschender en zijn of haar gezin naar het land van herkomst ³⁹

Terugbevestiging: het aantasten van de familie-eer van de eerschender door bijvoorbeeld verkrachting of schaking van een lid van diens familie

Echtscheiding ⁴⁰: het afstand doen van de eerschender door middel van een echtscheiding

Vrijheidsbeperking: sociale isolatie van de eerschender uiteenlopend van opsluiting en streng toezicht tot het niet mogen volgen van een opleiding

Afkopen: het laten betalen van een geldbedrag door de eerschender om de eerschending af te kopen (let wel: herstel van de seksuele eer is in het algemeen niet af te kopen)

Verhuizing: het gedwongen vertrek van de eerschender en zijn of haar familie

Rechtszaak: het starten van een rechtszaak tegen de eerschender bij zaken als verkrachting, ontvoering (kinderen of schaking) en overspel

Overige uitingsvormen (buiten de werkdefinitie)

Binnen de werkdefinitie eerge relateerd geweld geldt het uitgangspunt dat een derde (de buitenwereld) op de hoogte is van de (vermoedelijke) aantasting van de eer en dat er sprake is van een bepaalde vorm van psychisch of lichamelijk geweld. Binnen deze werkdefinitie vallen de eerder genoemde uitingsvormen van eerge relateerd geweld. Zoals eerder aangegeven, is het gegeven dat de buitenwereld of de omgeving op de hoogte is van de (vermoedelijke) eerschending een risicoverhogende factor voor het toepassen van eerge relateerd geweld. Naast eerder genoemde uitingsvormen is er een aantal uitingsvormen te benoemen die ook het gevolg zijn van (vermoedelijke) aantasting van de eer maar waarvan de buitenwereld níet op de hoogte is en daarmee niet binnen de definitie vallen. Hierbij gaat het om (al dan niet gewelddadige) acties die door de eerschender zelf worden uitgevoerd om te voorkomen dat hij of zij slachtoffer wordt van eerge relateerd geweld. Ook is er een aantal uitingsvormen te benoemen die geweldloos zijn en daarmee ook buiten de werkdefinitie worden gehouden. Deze 'overige uitingsvormen' worden hier genoemd omdat geldt dat – zoals ook bij de voornoemde uitingsvormen – het falen van een uitingsvorm kan leiden tot het plegen van een ernstigere uitingsvorm en er daarnaast toe kan leiden dat de omgeving alsnog op de hoogte raakt van de (vermoedelijke) eeraantasting. Daarmee zijn onderstaande uitingsvormen opmaat voor (al dan niet ernstigere) uitingsvormen die onderdeel uitmaken van de werkdefinitie. In het onderzoek zijn de volgende vormen opgetekend:

---

³⁹. Ook het 'dumpen' van de vrouwelijke eerschender in het herkomstland na aantasting van de seksuele eer valt hieronder.

⁴⁰. Deze scheiding vindt dan plaats tegen de wil van de ander waarmee het een vorm van psychisch geweld is. Denk bijvoorbeeld aan een vrouw die financieel afhankelijk was van haar man en er nu alleen voor komt te staan en daarbij ook haar kinderen niet meer mag zien.

Babymoord: het opzettelijk doden van de ongeoorloofde baby

Opzettelijke abortus/miskraam: het opzettelijk veroorzaken van een miskraam of het plegen van abortus op de ongeoorloofde baby

Te vondeling leggen baby: afstand doen van de ongeoorloofde baby door deze te vondeling te leggen

Verzoening/vergiffenis: het vragen om vergiffenis of het komen tot verzoening via bijvoorbeeld het geloof

Maagdenvliesherstel: het herstellen van het maagdenvlies na ongeoorloofd of gedwongen seksueel contact

Geheimhouding: het geheimhouden van de eerschending voor de buitenwereld

Acceptatie: het accepteren van het gebeurde

Rationalisatie: rationaliseren van het gebeurde

Negeren: geen aandacht geven aan het gebeurde

Excuses: het aanbieden van excuses voor de eerschending

3.4 Aanleidingen

De verschillende vormen van eergerelateerd geweld kennen ook aanleidingen die met een 'westerse bril' niet altijd gezien worden als een reden tot ernstige of minder ernstige vormen van geweld. De familie-eer kan op een veelheid aan manieren in het geding zijn. Daarbij is het zo dat een aanleiding tot eergerelateerd geweld geen feitelijke eerschending hoeft te zijn maar dat het ook kan gaan om een vermoeden of gevaar van schending van de eer. Met name professionals (onderwijs, regiopolitie, openbaar ministerie, hulpverlening) dienen via deskundigheidsbevordering te leren om aanleidingen tot eergerelateerd geweld in combinatie met de verschillende uitingsvormen te herkennen waardoor men in staat is om in een vroegtijdig stadium erekwesties te signaleren, waardoor erger voorkomen kan worden.

De aanleidingen tot een vorm van eergerelateerd geweld zijn zeer divers en eenzelfde aanleiding kan verschillende uitingsvormen hebben. Een aanleiding kan evenals bij de uitingsvormen betrekking hebben op de aantasting van zowel de seksuele als de niet-seksuele eer.

Seksuele eer is in het geding

Wanneer de aanleidingen worden gegroepeerd binnen de seksuele eer die in het geding is, is het van belang om een tweedeling te maken. Allereerst zijn er de situaties waarbij er vanuit de cultuur gezien daadwerkelijk sprake is van onkuis gedrag van de vrouw. Voorbeelden daarvan die in de literatuur en door de experts worden genoemd zijn: verlies van maagdelijkheid, een buitenechtelijke relatie en ongeoorloofde zwangerschap. Daarnaast gaat het binnen de seksuele eer die in het geding is om de vermeende onkuisheid en/of het schofferen van de man. Voorbeelden daarvan zijn: verzet tegen een gearrangeerd huwelijk, roddel, laster en belediging in verband met (brutaal)

gedrag van de vrouw (kleding, beroep), het beëindigen van een relatie of het doorzetten van een scheiding waarbij de kinderen worden meegenomen.

Zoals we ook bij de uitingsvormen van eerge relateerd geweld zagen, kan de aanleiding tot een eerge relateerd probleem liggen in (het vermoeden van) schending van de seksuele eer waarbij tegelijkertijd de mannelijke eer in het geding is. Schaking is hier een voorbeeld van. De seksuele eer is in het geding omdat het meisje door een man wordt meegenomen. Tegelijkertijd is echter ook de mannelijke eer in het geding omdat de vader van het meisje nu de mogelijkheid ontnomen wordt zijn dochter uit te huwelijken.

Niet-seksuele eer is in het geding

Bij de aantasting van de niet-seksuele eer is er - in de optiek van de experts - allereerst sprake van een overgangsgebied van aanleidingen die we hiervoor noemden, namelijk het beëindigen van een relatie of het doorzetten van een scheiding. Daarnaast gaat het om ondermeer ongepast gedrag of wanprestaties van een familielid of het vernederen of beledigen van iemand.

Ook het vernederen van iemand kan uiteindelijk moord tot gevolg hebben. Een man wiens vader is uitgescholden door een dorpsgenoot kan deze doodschieten. Daarna kan een kettingreactie op gang komen: de andere partij vermoordt een familielid van degene die geschoten heeft en zo ontstaat een vicieuze cirkel van geweld en tegengeweld ⁴¹.

Uit het voorgaande wordt enerzijds duidelijk dat er sprake is van dynamiek tussen de twee onderscheiden categorieën binnen het eerge relateerd geweld, maar ook dat er sprake is van dynamiek en vermenging tussen aanleidingen en uitingsvormen. Zo plaatsen sommige mannen hun vrouw in een sociaal isolement uit angst dat ze met andere mannen in contact komt. Op het moment dat de vrouw uiteindelijk ten einde raad wegloopt met haar kinderen naar een vrouwenopvang kan de man - en zijn omgeving - dat ervaren als het aantasten van de seksuele eer en de niet-seksuele eer met alle gevolgen van dien.

'...Ik kies voor het leven, al bekoop ik het met de dood.'⁴²

---

⁴¹. Zie Şimşek (2002).

⁴². Opmerking van een van de experts over de instelling die er in de praktijk blijkt te bestaan bij vrouwen die slachtoffer zijn van (of ernstig bedreigd worden met) eerge relateerd geweld.

De aanleidingen op een rij

De aanleidingen voor (vormen van) eengerelateerd geweld zoals op basis van de literatuur en praktijk in kaart gebracht, zijn in het conceptuele model in figuur 1 (3.7) weergegeven gerelateerd aan de seksuele, niet-seksuele eer dan wel beide eervormen. Hierna laten we ze de revue passeren.

Verlies maagdelijkheid: het hebben van seksueel contact met een man voordat een meisje of vrouw getrouwd is, kan een aantasting van de familie-eer zijn. Dit geldt ook wanneer er enkel een vermoeden is dat het meisje seksueel contact heeft gehad.

Buitenechtelijke seksuele relatie: het onderhouden van een buitenechtelijke, seksuele relatie (overspel) door een meisje of een vrouw kan een aantasting van de familie-eer zijn. Dit geldt ook wanneer er enkel een vermoeden van een seksuele relatie bestaat.

Voorhuwelijkse seksuele relatie: het onderhouden van een voorhuwelijkse, seksuele relatie door een meisje of een vrouw kan een aantasting van de familie-eer zijn. Dit geldt ook wanneer er enkel een vermoeden van een seksuele relatie bestaat.

Verkrachting: gedwongen seksueel contact al dan niet onder bedreiging en/of geweld kan een aantasting van de familie-eer zijn.

Buitenechtelijke zwangerschap: een buitenechtelijke zwangerschap kan een aantasting van de familie-eer zijn.

Voorhuwelijkse zwangerschap: een voorhuwelijkse zwangerschap kan een aantasting van de familie-eer zijn.

Schaking: de ontvoering van een meisje of vrouw om een (ongeoorloofd) huwelijk mee te sluiten kan een aantasting van de familie-eer zijn.

Hertrouwen: het hertrouwen door een vrouw kan een aantasting van de familie-eer zijn wanneer haar ex-man zijn vrouw nog als zijn bezit ziet.

*Afpakken kinderen*⁴³: het meenemen of ontvoeren van de kinderen door een van de partners zonder dat de andere hiermee instemt, kan een aantasting van de familie-eer zijn.

Verlaten echtgenoot/familie: het verlaten van de familie kan een schending van de familie-eer zijn.

Vermissing/wegblijven/weglopen: het vermist worden, wegblijven zonder toestemming of weglopen van huis kan een aantasting van de familie-eer zijn⁴⁴.

Ongoorloofd gedrag: ongewenste gedragingen of een ongewenste houding kan een aantasting van de familie-eer zijn.

Verzet (tegen familie/regels): het zich niet houden aan de regels of codes die er binnen een familie gelden, kan een aantasting van de familie-eer zijn.

---

⁴³. Hieronder valt ook het contact met de kinderen ontzeggen.

⁴⁴. Zo is het weglopen van een vrouw naar de vrouwenopvang een aantasting van de seksuele eer omdat de vrouwenopvang in de ogen van de man een 'hoerenkast' is. De mate van overtuiging voor deze visie is echter afhankelijk van herkomststreek, sekse en opvoeding (bron: eerwraakdeskundige).

Verzet tegen een gearrangeerd huwelijk/verloving: verzet door een meisje tegen een gearrangeerd huwelijk of verloving kan een aantasting van de familie-eer zijn.

Wanprestaties: het slecht of onder de maat presteren op een bepaald gebied kan een aantasting van de familie-eer zijn.

Belediging/provocatie/vernedering: Het uiten van (seksuele) beledigingen, het vernederen of provoceren van een ander kan een aantasting zijn van de familie-eer ⁴⁵.

Roddel/laster/smaad: Het in openbaarheid negatief spreken over een ander of een andere familie gebaseerd op waarheden of onwaarheden kan een aantasting zijn van de familie-eer.

Onenigheid over bezit: onenigheid, ruzie of problemen hebben vanwege bezittingen kan een aantasting zijn van de niet-seksuele eer van de man en daarmee van zijn familie ⁴⁶.

3.5 Risico-indicatoren

Het is vanzelfsprekend een interessante gedachte om zicht te hebben op mogelijke risico-indicatoren bij eengerelateerd geweld en dan vooral bij moord. In de literatuur worden her en der wel risico-indicatoren genoemd ⁴⁷ maar van een gevalideerd risicotaxatie-instrument is op dit moment nog geen sprake. Vooral binnen de vrouwenopvang is er veel behoefte aan een dergelijk instrument. Men beschikt echter op dit moment nog niet over voldoende deskundigheid. Indien er al sprake is van het maken van een risicoanalyse richt men zich binnen de regiopolitie en de vrouwenopvang op zes elementen die hieronder beschreven worden ⁴⁸. De belangrijkste bron van informatie om tot een gedegen risico-inschatting te komen, is het verhaal van het potentiële slachtoffer en diens familie.

❖ Toekomstperspectief

Is er sprake van een expliciete dreiging van eengerelateerd geweld?

Van belang voor een risico-inschatting is hoe het potentiële slachtoffer de situatie beschrijft waarin hij of zij zich bevindt en welk toekomstperspectief hij of zij heeft. De belangrijkste indicator voor risico op slachtofferschap van eengerelateerd geweld is wanneer het potentiële slachtoffer in kwestie zelf aangeeft gevaar te lopen ⁴⁹.

⁴⁵. De moeder of zus van een man uitmaken voor hoer en het op straat 'onkuis' gekleed gaan van een meisje of vrouw (provocatie) zijn hier voorbeelden van. Onder 'onkuis' gekleed wordt in bepaalde culturen ook bijvoorbeeld het dragen van een rokje of het niet dragen van een hoofddoek verstaan.

⁴⁶. Zoals grond en vee als een bezit worden gezien, worden ook de vrouwen van een familie als bezit gezien van de man. Een man wordt geacht zijn bezittingen (en daarmee die van de familie) te verdedigen.

⁴⁷. Zie bijvoorbeeld van Eck (2001) en Şimşek (2002).

⁴⁸. Men dient zich te realiseren dat de deelnemers aan de expertmeeting specialisten binnen hun organisatie zijn. Hun kennis staat niet automatisch synoniem voor de kennis binnen hun sector.

⁴⁹. 'De vrouw heeft de dood voor ogen', aldus een expert vanuit de vrouwenopvang over de beleving van vrouwelijke slachtoffers van een dreiging met eermoord.

❖ **Bekendheid**

Zijn er anderen (een derde partij) op de hoogte van de (vermeende) eerschending?

Wanneer de eerschending openbaar is, loopt de eerschender een verhoogd risico slachtoffer te worden van eerge relateerd geweld omdat er sprake is van sociale druk op de familie om de eer te zuiveren. Publieke bekendheid is daarmee een belangrijke risico-indicator voor potentieel slachtofferschap van eerge relateerd geweld.

❖ **Culturele achtergrond**

Wat is het land van herkomst en de regio waar de familie oorspronkelijk vandaan komt?

Hierbij gaat het expliciet om het gebied waar een familie van oorsprong vandaan komt. Leden van families die van oorsprong afkomstig zijn uit gebieden of regio's waar eerge relateerd geweld frequent voorkomt en een geaccepteerd verschijnsel is, lopen ook meer risico slachtoffer te worden van eerge relateerd geweld in ons land ⁵⁰.

❖ **Situatie**

Wat is de bron van het conflict? Is er een schuldige van de (vermeende) eerschending aan te wijzen en is er sprake van dwang of vrije wil bij de (vermeende) eerschending?

Het eerge relateerd geweld wordt gericht tegen de eerschender. De zekerheid en duidelijkheid waarmee een schuldige is aan te wijzen, geeft aan wie er risico loopt slachtoffer te worden van eerge relateerd geweld. Hieraan gerelateerd is de al dan niet vrije wil van een betrokkene bij de eerschending een belangrijke risico-indicator ⁵¹.

❖ **Potentiële verdachte**

Is er iemand aanwijsbaar die uitvoering zou kunnen geven aan het eerherstel (in het ergste geval de moord zou kunnen plegen) en is er familie in de omgeving van Nederland (buurlanden)?

De uitvoering van het eerherstel is een familieaangelegenheid. De planning en uitvoering van het eerherstel wordt beraamd in de familie en er wordt door een mannelijk lid van de familie uitvoering aan gegeven ⁵². Vaak wordt hiervoor een minderjarig familielid – vanwege de lagere strafmaat – ingezet of een familielid dat het minst te verliezen heeft. Als er hiervoor binnen de directe familie geen 'geschikte' persoon is, wordt er soms familie uit het buitenland gehaald om het eerherstel ten uitvoer te brengen. Wanneer er een potentiële dader aan te wijzen is, kan er gericht worden gehandeld bij preventie van (escalatie van) eerge relateerd geweld.

---

⁵⁰. Zo is Oost-Turkije als herkomstgebied een grotere risicofactor dan West-Turkije omdat eerge relateerd geweld in Oost-Turkije meer voorkomt.

⁵¹. Wanneer bijvoorbeeld een meisje vreemd is gegaan, zijn er duidelijk twee personen schuldig en lopen beide partijen een reëel risico op slachtofferschap.

⁵². Dit kan bijvoorbeeld de vader of een broer zijn.

❖ Gedragsverandering

Is er een plotselinge gedragsverandering waarneembaar bij het potentiële slachtoffer?

Plotselinge veranderingen in gedrag bij een persoon of in de situatie van een persoon kunnen een belangrijke indicatie zijn dat hij of zij een (potentieel) slachtoffer is van eengerelateerd geweld⁵³. Daarbij moet opgemerkt te worden dat deze factor in combinatie met de voorgaande factoren – met name in eerste instantie de culturele achtergrond – gezien moet worden.

De deelnemers aan de intervisiebijeenkomsten waarschuwen voor 'onzorgvuldig' oordelen en handelen op basis van risico-indicatoren. In dit kader merkte een van de experts het volgende op:

'We moeten uitkijken dat we de term eengerelateerd geweld niet 'verallochtoniseren', de factor allochtone vrouw en mishandeling moet niet per definitie bestempeld worden als een vorm van eengerelateerd geweld'.

Het zou goed zijn als er op termijn een risicotaxatie-instrument beschikbaar zou kunnen komen voor verschillende beroepsgroepen (opvang, openbaar ministerie, politie en onderwijs) echter een dergelijk instrument mag in de eerste plaats niet stigmatiseren, generaliseren c.q. discrimineren. Hoe dan ook moet er telkens sprake zijn van maatwerk per geval.

'... een mishandeling tussen twee Turkse mannen in het uitgaanscentrum is niet per definitie een vorm van eengerelateerd geweld én een allochtone vrouw die aangifte doet van bedreiging door haar man moet niet direct als een potentieel slachtoffer van eengerelateerd geweld gezien worden..' ⁵⁴

Daarnaast zou het in de tweede plaats mogelijk moeten worden dat politieagenten bij aangifte of hulpverleners in de vrouwenopvang op basis van een aantal zeer basale kenmerken of vragen en de antwoorden daarop direct geprikkeld moeten raken om bij een deskundige te rade te gaan. In dit kader is de vergelijking met zedenzaken bij de politie op zijn plaats. Niet iedere wijkagent is zedenspecialist, maar wijkagenten kennen wel de basale kenmerken op basis waarvan ze een collega bij de zedenpolitie inschakelen.

---

⁵³. Een meisje dat bijvoorbeeld na een vakantie niet meer terugkeert op school zou een (potentieel) slachtoffer kunnen zijn van eengerelateerd geweld. Een ander voorbeeld is een meisje dat hele slechte schoolprestaties heeft terwijl ze eerder altijd goede cijfers haalde.

⁵⁴. Bron: interview met een eerwraakdeskundige.

3.6 Juridische omschrijvingen

Naast het opstellen van onderhavige werkdefinitie loopt er - zoals aangegeven - een onderzoek waarin een verkenning van de maatregelen die door de verschillende partijen genomen kunnen worden centraal staat. Tot slot – en dit is het derde traject – is er in de politieregio's Haaglanden en Zuid-Holland-Zuid een pilotproject gestart met als doel zicht te krijgen op de aard en omvang van eegerelateerd geweld en hiervoor een registratiewijze te ontwikkelen. Hiermee wordt een eerste aanzet gegeven om meer zicht te krijgen op aard en omvang van het fenomeen. Om strafwaardig handelen te kunnen registreren, is het van belang om afstemming te krijgen over de juridische omschrijvingen. Voordat we daarop ingaan, is het van belang om te constateren dat een gedeelte van de uitingsvormen van eegerelateerd geweld niet te vangen is in juridische omschrijvingen. Het gaat om de niet-strafbare uitingsvormen als sociale isolatie, uithuwelijking of het terugsturen van een vrouw naar het land van herkomst. Het is dan ook belangrijk om te constateren dat er bij een gedeelte van de uitingsvormen van eegerelateerd geweld geen juridische omschrijvingen passen. In termen van deskundigheidsbevordering en de mogelijkheden tot signalering en vroegtijdige interventie is het wel van belang om deze niet-strafbare vormen van eegerelateerd geweld te benoemen. Naast de niet-strafbare vormen zijn er ook strafbare vormen van eegerelateerd geweld. Bij de strafbare vormen van eegerelateerd geweld zijn evenals bij bijvoorbeeld huiselijk geweld, uitgaansgeweld, voetbalgeweld of bij zinloos geweld overtredingen en misdrijven in het kader van het Wetboek van Strafrecht leidend en zeggen zowel voornoemde vormen van geweld als eegerelateerd geweld iets over de context waarbinnen het geweld zich afspeelt. Net als bij huiselijk geweld⁵⁵ kiezen we er bij eegerelateerd geweld voor om onder geweld het volgende verstaan te verstaan:

'Aantasting van de persoonlijke integriteit waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen geestelijk en lichamelijk geweld (waaronder seksueel geweld)'⁵⁶.

---

⁵⁵. In de nota 'Privé geweld – publieke zaak' wordt over huiselijk geweld gezegd dat anders dan bij andere geweldsvormen slachtoffer en pleger deel uitmaken van elkaars leefomgeving' (Ministerie van Justitie, 2002).

⁵⁶. Ferwerda (2004).

Concreet gaat het dan om de volgende artikelen in het wetboek van strafrecht ⁵⁷:

Diefstal met geweld (SR 312.1 en 312.2.4)	Levensdelicten (SR 287 t/m 295)
Mishandeling (SR 300 t/m 306)	Belediging (SR 261 t/m 271)
Dood, zwaar lichamelijk letsel (SR 307 t/m 308)	Vrijheidsberoving (SR 282)
Bedreiging en intimidatie (SR 284 en 285)	Zeden (SR 239 t/m 253)

Evenals bij huiselijk geweld of geweld op straat zijn bij eengerelateerd geweld niet de artikelen onderscheidend maar gaat het vooral om de context waarbinnen het strafbare feit zich afspeelt. Uitingvormen en aanleidingen zijn met andere woorden van eminent belang. Om tot geschikte preventiemaatregelen en aanpak van eengerelateerd geweld te komen, zoals hiervoor gedefinieerd en in het kader van een heldere en werkbare definitie, is het van belang eengerelateerd geweld - en dan met name dat gedeelte waarbij de vrouw het slachtoffer is - te onderscheiden van andere vormen van geweld in de relationele sfeer zoals huiselijk geweld en passionele misdrijven (*crime passionnel*) ⁵⁸.

Met name voor de vrouwenopvang, maar ook voor de politie is het - vanwege het escalatierisico - van belang om een mishandeling die haar oorsprong kent vanuit een relatie te kunnen inschatten als een vorm van huiselijk geweld, een *crime passionnel* of als een vorm van eengerelateerd geweld. De aanpak en bejegening - zo melden de deskundigen - zou in deze op het oog identieke gevallen (mishandeling door een partner) anders kunnen en/of moeten zijn.

Het kenmerkende karakter van eengerelateerd geweld is dat het een collectieve aangelegenheid is en vaak wordt de actie om de eer te zuiveren in de familie beraamd. In dit kader merkte een expert vanuit het openbaar ministerie op:

'Het feit dat de familie weet er een strafbaar feit gepleegd gaat worden en er niets aan doet om dit tegen te houden of dit niet te melden, maakt de familie medeplichtig en daarmee strafbaar'.

---

⁵⁷. Uiteindelijk zal er voor de registratie binnen een bedrijfsprocessensysteem van de politie gewerkt moeten worden met incidentcodes c.q. maatschappelijke codes.

⁵⁸. Zie 3.2. voor een beschrijving van de onderscheidende factoren.

3.7 Een dynamisch model eengerelateerd geweld

In de paragrafen hiervoor zijn bouwstenen aangeleverd voor een conceptueel model eerwraak. Dit model zullen we als afsluiting van dit hoofdstuk presenteren (figuur 1). Allereerst een tweetal opmerkingen. In de eerste plaats is er sprake van een model waar vanuit het onderzoek, het beleid en de praktijk draagvlak voor is. Dit is van belang omdat er – indien er uitgegaan wordt van de werkdefinitie – binnen en tussen organisaties over dezelfde zaken gesproken wordt als het gaat om eengerelateerd geweld of eerwraak. De werkdefinitie omvat de ideeën die er bij de verschillende partijen (vrouwenopvang, politie, openbaar ministerie, etnisch-culturele organisaties) met betrekking tot eerwraak bestaan ⁵⁹. In de bijeenkomsten is enerzijds gebleken dat er veel behoefte is aan een werkdefinitie, maar anderzijds blijkt dat er in het denken over het onderwerp en de aanpak sprake is van veel dynamiek. Het is een thema dat binnen diverse sectoren op de agenda is komen te staan echter waar nog het nodige moet gebeuren als het gaat om deskundigheidsbevordering, samenwerking en registratie. Het lijkt dan ook verstandig om met de diverse sectoren die nu bij het opstellen van de werkdefinitie betrokken zijn geweest over een jaar een gezamenlijke evaluatie te maken van de bruikbaarheid van de werkdefinitie. Bij het model gaat het om de onderscheiden elementen die onderdeel zijn van het bredere fenomeen eengerelateerd geweld en de gedachte dat er van rechts naar links de mogelijkheden zijn tot risicotaxatie en vroegsignalering. Het model heeft niet de pretentie compleet te zijn in haar voorbeelden. Daarvoor verwijzen we naar de afzonderlijke paragrafen.

Het model is dynamisch en met betrekking tot de uitingsvormen is er sprake van een oplopende ernst waarbij het begint bij niet-strafbare vormen en oploopt naar strafbare vormen met aan de top eermoord en trotsmoord als meest ernstige uitingsvormen direct voorafgegaan door dreiging tot eermoord en trotsmoord.

Het conceptuele model kent twee componenten waarbij het enerzijds gaat om de seksuele eer en anderzijds om de niet-seksuele eer. Zoals al eerder in het rapport aangegeven is er geen sprake van een statisch onderscheid tussen deze componenten maar is er sprake van onderlinge dynamiek en relatie. Wanneer het gaat om een (dreiging van) schending van de seksuele eer van de vrouw en daarmee van de familie-eer is vaak ook de niet-seksuele component van de familie-eer in het geding.

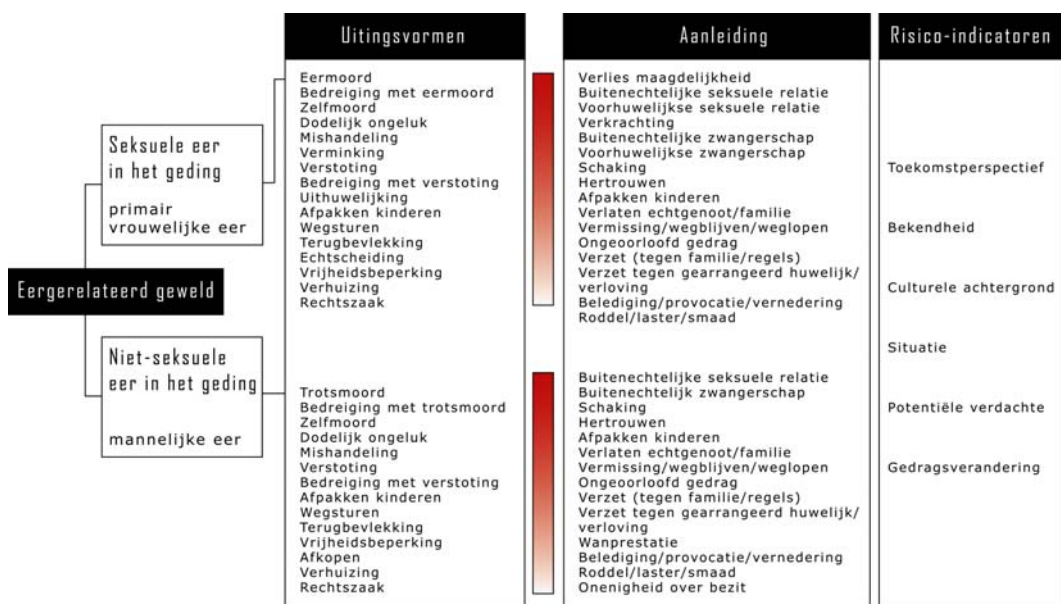
Op basis van het onderzoek (literatuur en praktijk) komen we tot een aantal uitingsvormen en aanleidingen van eengerelateerd geweld welke opgenomen zijn in de figuur.

---

⁵⁹. Denk aan het eerder beschreven nuanceverschil dat eerwraak in de ogen van de vrouwenopvang eermoord én de dreiging van eermoord omvat terwijl de regiopolitie eerwraak (eermoord) als begrip te beperkt vindt en alle andere vormen van geweld die eengerelateerd zijn waarbij bovendien niet alleen de seksuele eer maar ook de niet-seksuele (mannelijke) eer in het geding kan zijn én waarbij zowel mannen als vrouwen het slachtoffer kunnen zijn, betreft.

Eerder zijn deze uitgebreid beschreven. Opgemerkt dient te worden dat genoemde uitingsvormen en aanleidingen geen uitputtende opsomming zijn maar het de punten betreffen die in onderhavig onderzoek opgetekend zijn. In de toekomst zal moeten blijken of het model in zijn huidige vorm gehandhaafd kan blijven en er aanvullingen en/of wijzigingen aangebracht moeten worden ⁶⁰.

Figuur 1 – dynamisch model eerge relateerd geweld

⁶⁰. Zo zullen we naar verwachting in de toekomst met de komst van immigranten uit andere delen van de wereld geconfronteerd worden met nieuwe uitingsvormen. Een voorbeeld hiervan is dat verminking als uitingsvorm van eerge relateerd geweld kenmerkend is voor mensen uit Pakistan.

4. Naar een operationalisatie

Wat zijn de implicaties en mogelijkheden voor de betrokken beroepsgroepen wanneer er teruggekeken wordt op de exercitie om te komen tot een werkdefinitie en wanneer er gekeken wordt naar de werkdefinitie op zich. In paragraaf 4.1. staan we bij deze vragen stil. Ook is het de vraag hoe het op dit moment staat met de registratie van eengerelateerd geweld binnen de diverse sectoren en wat de mogelijkheden zijn voor de korte en langere termijn. Het onderwerp registratie wordt in 4.2. behandeld.

4.1 Implicaties en mogelijkheden voor beroepsgroepen

Uit de bijeenkomsten en de interviews komt als een rode draad naar voren dat er veel belang gehecht wordt aan een brede werkdefinitie die door de diverse beroepsgroepen die met het fenomeen eengerelateerd geweld worden geconfronteerd, wordt gedeeld. Hierbij gaat het om het belang voor 'eenheid van begrip'. Als belangrijke betrokken beroepsgroepen worden de vrouwenopvang, de regiopolitie (met het openbaar ministerie als gezagsdrager) en het (voortgezet) onderwijs genoemd.

Met name als het gaat om de mogelijkheden tot signalering (risicotaxatie) wordt gewezen op de beperktheid van het begrip eerwraak. Vrouwen worden vanwege erkwesties niet alleen vermoord, maar er is een veelheid aan uitingsvormen en daarnaast is het te beperkt om alleen naar de vrouw als slachtoffer te kijken; ook mannen worden het slachtoffer van eengerelateerde problematiek. Door breder te kijken naar het fenomeen eengerelateerd geweld zijn er mogelijkheden om eerder te signaleren, om gevallen op hun ernst te kunnen wegen en om te kunnen interveniëren⁶¹. Er staat heel nadrukkelijk in de vorige zin 'mogelijkheden om te signaleren' omdat daar een groot aandachtspunt ligt. De wens om eerder en beter een risicotaxatie te maken, is alom aanwezig, maar er wordt ook gemaand tot voorzichtigheid. Het risico van discriminatie, stigmatisering en generalisering is erg groot als er ondoordacht met risicotaxatie-instrumenten wordt omgegaan.

---

⁶¹. Interventie dient ter voorkoming van verdere escalatie en kan bijvoorbeeld bestaan in bemiddeling tussen de partijen.

Om het nog complexer te maken, dienen instellingen zich te realiseren dat er soms misbruik van hen gemaakt wordt in de zin dat er bijvoorbeeld door meisjes of vrouwen valse aangiften gedaan worden om uit een ongewenste situatie te komen ⁶². Experts geven daarbij echter aan dat een dergelijke vorm van misbruik op allerlei fronten voorkomt en daarmee geen uitzondering vormt bij eengerelateerd geweld. In negen van de tien keer gaat het om personen die werkelijk gevaar lopen vanwege een erekwestie en daarom is het verstandig meldingen altijd serieus te behandelen, aldus een van de experts.

Leerlingen in de puberteit gebruiken soms liegen als overlevingsstrategie. Met name Turkse leerlingen die van huis uit niet veel mogen, zullen daartoe geneigd zijn ⁶³. De school is bij uitstek een plaats om vroegtijdig erekwesties te signaleren. Door het verzuim van bijvoorbeeld Turkse meisjes bij te houden, zou men tijdig de inspectie of het schoolmaatschappelijk werk kunnen inschakelen. Ook zal er attent gereageerd moeten worden op meisjes die bijvoorbeeld na de zomervakantie in het geheel niet terugkomen op school, terwijl ze nog geen examens hebben gedaan ⁶⁴.

Uit de werkdefinitie wordt met name uit de onderdelen uitingsvormen, aanleidingen en risico-indicatoren duidelijk dat deze regelmatig door elkaar heenlopen. Kennis van het fenomeen en het per geval goed inschatten van de risico's door een deskundige lijken het meest op z'n plaats te zijn. Het gaat er dan bijvoorbeeld concreet om een vrouw die mishandeld is op basis van een aantal risico-indicatoren in te kunnen schatten als een slachtoffer van eengerelateerd geweld of als een slachtoffer van huiselijk geweld. Afhankelijk van de uitkomst zal een plan van aanpak gemaakt moeten worden (maatwerk).

Vanzelfsprekend kan niet iedere frontline-organisatie die met eengerelateerd geweld te maken kan krijgen op ieder moment van de dag beschikken over een deskundige op het terrein van eengerelateerd geweld. Daarvoor beschikken we in Nederland overigens ook niet over voldoende deskundigen ⁶⁵. Wat wel kan, is nadenken over en leren van beproefde modellen op andere fenomenen (benchmark).

---

⁶². Voorbeeld: Een minderjarig Koerdisch meisje meldt bij de politie dat ze door een vriendje ontmaagd is en de angst heeft daardoor een reëel gevaar te lopen door haar familie vermoord te worden. Het meisje wil hiermee forceren dat ze door haar familie wordt uitgestoten waarmee ze uit een voor haar onhoudbare situatie kan ontsnappen. In de cultuur waaruit het meisje komt betekent uitstoting zoveel als een sociale doodsverklaring door haar familie; na uitstoting wordt ze niet meer door haar familie erkend en niet meer geaccepteerd. Hiermee kiest het meisje via een weg van bemiddeling door derden voor een drastische methode om uit een voor haar ongewenste situatie te komen (bron: experts).

⁶³. Zie Şimşek (2002).

⁶⁴. Bron: experts

⁶⁵. Uit onderhavig onderzoek is duidelijk geworden dat het aantal eerwraakdeskundigen die ook nog verbanden hebben naar de praktijk zeer klein is.

Zo is er vanuit de vroegsignalering van ernstig crimineel gedrag bij jonge kinderen of bij het herkennen van slachtofferschap bij zedenmisdrijven de afgelopen jaren veel voortgang geboekt om een beroepsgroep breed te leren om op basis van de aanwezigheid van een aantal basale kenmerken c.q. signalen contact te zoeken met een deskundige. Ook als het gaat om het herkennen van huiselijk geweld door politiefunctionarissen worden momenteel trajecten deskundigheidsbevordering ontwikkeld en uitgevoerd waar van geleerd kan worden en wellicht aansluiting bij gezocht kan worden. Voor het openbaar ministerie en de rechtelijke macht zou gedacht kunnen worden aan een module 'eengerelateerd geweld' binnen de opleiding van de Stichting Studiecentrum Rechtspleging (officieren van justitie, parketsecretarissen en rechters). Dat er de komende tijd ruimte gemaakt moet worden voor deskundigheidsbevordering binnen een aantal beroepsgroepen is duidelijk. Daarbij zou het aanbeveling verdienen om gezamenlijk op te trekken als het gaat om het ontwikkelen van een risicotaxatie-instrument en als het gaat om het bevorderen van de deskundigheid (primaire signalering) aan de basis. Dat het openbaar ministerie daar ook bij moet worden betrokken, is ook naar voren gebracht in de expertbijeenkomsten.

'Het openbaar ministerie moet meer doordrongen zijn van de risico's van eengerelateerd geweld in de zin dat zij bijvoorbeeld eerder toestemming zou moeten verlenen om te mogen tappen⁶⁶ wanneer er sterke aanwijzingen zijn dat een zaak kan escaleren.'⁶⁷

Het openbaar ministerie geeft in dezen aan dat er juridisch nog veel te behalen valt op het gebied van voorkomen van (escalatie) van eengerelateerd geweld. Een expert hierover:

'...wanneer er indicaties zijn dat er sprake is van (risico op) eengerelateerd geweld hoeft er niet te lang gewacht te worden met ingrijpen. Bij zaken waar nog geen sprake is van ernstige feiten bestaat er helaas nog 'koudwatervrees'. Vaak richt men zich alleen op de (potentiële) dader maar het is belangrijk om niet direct familieleden uit te sluiten maar ook daar op in te grijpen...'

Binnen het openbaar ministerie bestaat het voornemen een aanwijzing c.q. protocol te ontwikkelen met betrekking tot hoe te handelen in zaken waarbij sprake is van (een risico op) eengerelateerd geweld⁶⁸. Hierbij wordt een vergelijking getrokken met de Aanwijzing huiselijk geweld van het College van procureurs-generaal die per 1 april 2003 in werking is getreden. In deze aanwijzing worden regels gegeven voor de op-

---

⁶⁶. Het gaat hier om het inzetten van de opsporingsmethode 'telefoontap'.

⁶⁷. Bron: experts.

⁶⁸. Bron: expert openbaar ministerie.

sparing en vervolging van huiselijk geweld en zijn randvoorwaarden geformuleerd voor de lokale samenwerking tussen politie, openbaar ministerie en reclassering. Daarnaast is er een overzicht in opgenomen met toepasbare strafbepalingen bij huiselijk geweld uit het Wetboek van Strafrecht en een checklist voor het proces-verbaal van aangifte van huiselijk geweld.

Het openbaar ministerie wijst in het kader van signalering van eerproblematiek en de mogelijke gevolgen daarvan op het belang van een goede documentatie van achtergrondinformatie over (potentiële) slachtoffers van eerge relateerd geweld.

‘...een taak voor de politie is dat de achtergrondinformatie van (potentiële) slachtoffers duidelijker in de rapportages c.q. mutaties worden vastgelegd...’

Het is bemoedigend dat de deelnemers aan de expertmeetings open staan om een dergelijk traject gezamenlijk in te gaan. Men heeft toch vooral het gevoel met een relatief nieuw verschijnsel geconfronteerd te zijn, waarbij het goed is om gezamenlijk op te trekken ⁶⁹ als het gaat om een gedeeld begrippenkader, signalering en aanpak. Het lijkt gezien de dynamiek die er binnen het fenomeen en ook binnen en tussen organisaties is verstandig om op gezette tijden te evalueren of de uitgangspunten van de werkdefinitie en de koers van aanpak nog de juiste zijn.

4.2 Implicaties en mogelijkheden voor registratie

Op dit moment is het niet mogelijk om een beeld te geven van de omvang en aard van eerge relateerd geweld in Nederland. In onderhavig onderzoek is er vanuit twee invalshoeken naar de registratie gekeken: vanuit de opvang en vanuit de regiopolitie.

De landelijke Federatie Opvang geeft aan op dit moment over twee registratiesystemen te beschikken ⁷⁰. Enerzijds is er een systeem van het Leger Des Heils (‘clever’) en anderzijds is er binnen de opvang het meest gebruikte systeem ‘Regas’. Kenmerkend voor de registratiesystemen is dat de registratie algemeen is en vooral is opgezet vanuit de oorzaak ⁷¹. Er wordt bijvoorbeeld geregistreerd op categorieën als structureel seksueel geweld, incidenteel seksueel geweld, relatieproblemen en verslavingsproblemen. Zicht op eerge relateerd geweld is er in het geheel niet ondanks het feit dat er een categorie ‘cultuurproblemen’ in het systeem is opgenomen.

---

⁶⁹. Soms is de politie op de hoogte van zaken in de omgeving van een vrouw waar de vrouwenopvang niet van op de hoogte is maar waarvan het van cruciaal is dat politie en vrouwenopvang daarover onderling contact hebben met respect voor elkaars bedrijfscultuur en geheimhoudingsplicht.

⁷⁰. Hierbij gaat het om zo’n dertig instellingen voor vrouwenopvang en maatschappelijke opvang.

⁷¹. Op zich is dit logisch omdat het systeem gebruikt wordt om verantwoording af te kunnen leggen aan een opdrachtgever (gemeente) en om landelijk trends en aantallen te kunnen monitoren.

De Federatie Opvang is overigens van plan om haar registratiesystemen te herzien en ook oog te hebben voor het fenomeen eengerelateerd geweld. Op basis van een goede intake c.q. registratie wil men graag toe naar een differentiatie in de aanpak ('rood-oranje-groen-systeem')⁷². De onderhavige werkdefinitie wil men daarbij gebruiken en ook zou men graag met andere organisaties (politie en onderwijs) in een expertgroep 'registratie' plaatsnemen.

Het mag duidelijk zijn dat ook de politie niet met een druk op de knop beschikt over de omvang en aard van het geregistreerde eengerelateerd geweld in Nederland. Binnen de politiesystemen Xpol, BPS en Genesys worden incidenten op incidentcode c.q. maatschappelijke codes vastgelegd als bedreiging of mishandeling. Voor zaken die niet strafbaar zijn is geen wetsartikel en dus ook geen code (denk aan verstoting of uithuwelijking). Politiregistratiesystemen zijn in een aantal opzichten dus beperkt. Allereerst herbergen de systemen alleen de ter kennis van de politie gekomen incidenten. Daarnaast worden zaken op wetsartikel vastgelegd en is er slecht zicht op niet strafbare vormen van gedrag en tot slot wordt er in het systeem niets vastgelegd over de context. Er wordt wel geregistreerd op geweld, maar niet op eengerelateerd geweld. Net als bij de politie is het in het registratiesysteem van het openbaar ministerie op dit moment ook niet mogelijk om het fenomeen eengerelateerd geweld inzichtelijk te maken.

Om binnen de systemen van bijvoorbeeld de regiopolitie wel continu zicht te hebben op de aard en omvang van eengerelateerd geweld is het noodzakelijk om bij het registreren van een strafbaar feit ook de context (eengerelateerd geweld) aan te geven. In dit kader kan een vergelijking gemaakt worden hoe de regiopolitie sinds ruim een jaar huiselijk geweld registreert. Hiervoor is een projectcode geïntroduceerd. Bij een selectie van incidenten wordt aan degene die in het registratiesysteem een mutatie maakt in het systeem een aantal aanvullende vragen over de context gesteld. Indien die bevestigend worden beantwoord, wordt een mishandeling bijvoorbeeld als een vorm van huiselijk geweld geregistreerd. De mishandeling krijgt als het ware de projectcode huiselijk geweld. Een dergelijk traject vraagt vanzelfsprekend veel deskundigheid en technische aanpassingen.

---

⁷². De kleuren zijn daarbij indicatief voor de ernst van de situatie.

5. Conclusies

In opdracht van het Ministerie van Justitie, WODC, afdeling Extern Wetenschappelijke Betrekkingen is de eerwraakproblematiek onder de loep genomen. Doel van de exercitie was te komen tot een werkdefinitie die voor de beroepsgroepen die in de praktijk met dit fenomeen te maken krijgen (met name regiopolitie, openbaar ministerie, opvang en voortgezet onderwijs) voldoende gemeenschappelijk basis biedt om aan een effectieve signalering en aanpak gestalte te geven.

Voordat we ingaan op de werkdefinitie, de uitingsvormen, aanleidingen, risico-indicaties én de mogelijkheden die een en ander biedt voor signalering, deskundigheidsbevordering en registratie staan we kort stil bij de wijze waarop het onderzoek is uitgevoerd.

In het onderzoek is deskresearch afgewisseld met intervisie met personen die afkomstig zijn uit het wetenschappelijk onderzoek, het beleid en de praktijk. Reden hiervoor is dat er gezocht is naar het opstellen van een werkdefinitie die op dit moment op een breed draagvlak bij diverse beroepsgroepen kan rekenen. Op basis van de intervisie-bijeenkomsten en interviews kan geconstateerd worden dat dit draagvlak er is en dat er daarnaast veel behoefte is aan een werkdefinitie.

Eerwraak of eengerelateerd geweld?

Ondanks het feit dat de term eerwraak als kapstokbegrip veelvuldig in de publiciteit komt, is het op basis van theorie, praktijk en beleid op dit moment verstandig om af te stappen van het begrip eerwraak. De term verwijst te beperkt naar het doden uit eer vanwege de (bedreiging van de) seksuele eer van (meestal) een meisje of vrouw. Eerwraak is dus eigenlijk synoniem aan eermoord en daarmee is er onvoldoende aandacht voor andere – en lichtere – vormen van eengerelateerd geweld (denk aan mishandeling, verminking en uithuwelijking) en aan – naast vrouwelijke – ook mannelijke slachtoffers. De term eengerelateerd geweld biedt daarnaast ruimte aan de aantasting van de seksuele als de niet-seksuele eer en dus aan de gedachte dat zowel de vrouwelijke als de mannelijke eer en daarmee de familie-eer in het geding kunnen zijn. Experts zijn het erover eens dat het bredere begrip eengerelateerd geweld meer mogelijkheden biedt tot (vroegtijdige) signalering en preventie.

De werkdefinitie

De brede werkdefinitie die wordt voorgesteld is de volgende:

‘Eengerelateerd geweld is elke vorm van geestelijk of lichamelijk geweld gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit in een reactie op een (dreiging van) schending van de eer van een man of vrouw en daarmee van zijn of haar familie waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken’.

Inkadering en afbakening van de werkdefinitie

Met deze definitie wordt het fenomeen ook ingekaderd, want door de familie-eer centraal te stellen, worden incidenten waarbij de nationale eer of religieuze eer een rol spelen buiten de werkdefinitie gehouden. De collectieve factor geeft aan dat er sprake is van een gedeelde mentaliteit die lang geleden ontstaan is en door de tijd heen is blijven bestaan en op basis waarvan wordt gehandeld. Ook andere vormen van relationeel geweld zoals huiselijk geweld en de *crime passionnel* worden buiten de werkdefinitie gehouden. Onderscheidende factoren tussen eengerelateerd en andere vormen van relationeel geweld die een rol spelen, zijn: de familie-eer versus persoonlijke eer of persoonlijke gevoelens, handelen vanuit een collectieve mentaliteit versus handelen vanuit persoonlijke denkbeelden, goedkeuring en zelfs aanmoediging van de actie door de omgeving versus afkeuring van de actie door de omgeving, zichtbaar handelen versus in de private sfeer handelen en ten slotte het gegeven dat bij eengerelateerd geweld - in tegenstelling tot andere vormen van relationeel geweld - de publieke bekendheid van een eerprobleem de druk op het handelen vergroot.

Het conceptuele model nader beschreven

Relevante kenmerken en factoren die aan de werkdefinitie gekoppeld zijn, betreffen aanleidingen voor het eerconflict, uitingsvormen van eengerelateerd geweld en risico-indicatoren. Deze onderdelen zijn opgenomen in een conceptueel model⁷³. Het model betreft een dynamisch model waarbinnen de verschillende componenten door elkaar kunnen lopen en op elkaar kunnen 'ingrijpen'. Daarnaast is er sprake van dynamiek in de zin dat de werkdefinitie en het model door de tijd heen - op basis van nieuwe ontwikkelingen en kennis - aan verandering onderhevig zijn.

Binnen het conceptuele model is een onderscheid gemaakt tussen twee componenten: de seksuele eer en de niet-seksuele eer. Aan deze twee categorieën zijn op basis van het onderzoek een aantal uitingsvormen en aanleidingen van eengerelateerd geweld te koppelen welke hieronder beschreven worden. Belangrijk om op te merken, is dat het hier geen uitputtende opsomming van aanleidingen en uitingsvormen betreft. In de toekomst zullen op basis van onderzoek, ervaringen en ontwikkelingen in het land meer uitingsvormen van en aanleidingen tot eengerelateerd geweld bekend worden.

Uitingsvormen

In het model is sprake van een oplopende ernst bij de verschillende uitingsvormen waarbij eermoord (seksuele eer) en trotsmoord (niet-seksuele eer) de meest extreme vormen zijn voorafgegaan door ernstige dreiging met moord. Daarnaast is er sprake van uitingsvormen die voor een deel niet te typeren zijn als strafbare vormen volgens het wetboek van strafrecht en voor een deel wel aangemerkt kunnen worden als straf-

---

⁷³. Het conceptuele model is in zijn geheel weergegeven in paragraaf 3.7.

bare gedragingen. Het gaat met andere woorden om de aantasting van de persoonlijke integriteit waarbij een onderscheid gemaakt wordt tussen geestelijk en lichamelijk geweld. Een andere kanttekening is dat eenzelfde uitingsvorm een andere aanleiding hebben en andersom. Uitingvormen moeten in het kader van een aanpak dan ook altijd bekeken worden vanuit de context waarin ze voorkomen. Daarnaast dienen erekwesaties in een vroegtijdig stadium gesignaleerd te worden omdat er een risico bestaat van escalatie van uitingsvormen.

In tabel 1 worden de verschillende onderscheiden uitingsvormen van eerge relateerd geweld die zijn opgetekend in het onderzoek gepresenteerd. Het betreft de acties die door de familie worden ondernomen om eerherstel te bewerkstelligen. De verschillende uitingsvormen staan in relatie tot de bron van de schending van de familie-eer namelijk de aantasting van de seksuele en/of de niet-seksuele eer. Verder geldt dat het falen van een van de uitingsvormen kan leiden tot ernstigere vormen van eerge relateerd geweld waaronder moord in het extreemste geval.

Tabel 1 – uitingsvormen van eerge relateerd geweld ⁷⁴

Uitingvormen	seksuele eer	niet-seksuele eer
Eermoord	X	
Trotsmoord		X
Bedreiging met eermoord	X	
Bedreiging met trotsmoord		X
Zelfmoord	X	X
Dodelijk ongeluk	X	X
Mishandeling	X	X
Verminking	X	
Verstoting	X	X
Bedreiging met verstoting	X	X
Uithuwelijking	X	
Afpakken kinderen	X	X
Wegsturen	X	X
Terugbevelekking	X	X
Echtscheiding	X	
Vrijheidsbeperking	X	X
Afkopen		X
Verhuizing	X	X
Rechtszaak	X	X

⁷⁴. Voor een beschrijving van de uitingsvormen verwijzen we naar 3.3.

Aanleidingen

Net als de uitingvormen zijn de aanleidingen tot een vorm van eerge relateerd geweld zeer divers en worden vanuit westers perspectief niet altijd ingeschat als zijnde reden tot ernstige of minder ernstige vormen van geweld. In het kader van deskundigheidsbevordering zouden partijen die in de praktijk met het fenomeen te maken (kunnen) hebben aanleidingen in combinatie met de uitingvormen in een vroegtijdig stadium moeten leren herkennen. De te onderscheiden aanleidingen voor (vormen van) eerge relateerd geweld, zoals in het onderzoek opgetekend zijn, worden in tabel 2 weergegeven.

Tabel 2 – aanleidingen tot eerge relateerd geweld ⁷⁵

Aanleidingen	seksuele eer	niet-seksuele eer
Verlies maagdelijkheid	X	
Buitenechtelijke seksuele relatie	X	X
Voorhuwelijkse seksuele relatie	X	
Verkrachting	X	
Buitenechtelijke zwangerschap	X	X
Voorhuwelijkse zwangerschap	X	
Schaking	X	X
Hertrouwen	X	X
Afpakken kinderen	X	X
Verlaten echtgenoot/familie	X	X
Vermissing/ongeoorloofd wegblijven/weglopen	X	X
Ongeoorloofd gedrag	X	X
Verzet (tegen familie/regels)	X	X
Verzet tegen gearrangeerd huwelijk/verloving	X	X
Wanprestaties		X
Belediging/provocatie/vernedering	X	X
Roddel/laster/smaad	X	X
Onenigheid over bezit		X

Risico-indicatoren

In de praktijk blijkt er veel behoefte te zijn aan kennis over risico-indicatoren die uiteindelijk wijzen op een verhoogd risico op de uiterste vorm van eerge relateerd geweld: moord. Hoewel er op basis van het onderzoek geen gevalideerd risicotaxatie-instrument voorhanden is gekomen, leveren de literatuur en de intervisiebijeenkomsten wel een aantal risico-indicatoren op die een eerste aanzet kunnen zijn voor een dergelijk instrument. Er wordt door de experts overigens wel gewaarschuwd om deze indicatoren met de nodige voorzichtigheid te gebruiken, want met een dergelijk instrument is de kans op stigmatisering, generalisering en discriminatie aanwezig.

⁷⁵. Voor een beschrijving van de aanleidingen verwijzen we naar 3.4.

Indicatoren waar vanuit de literatuur en de experts commitment over is, maar waar nog wel grondig over nagedacht dient te worden als het gaat om het opstellen van een instrument zijn:⁷⁶

- Toekomstperspectief – Is er sprake van een expliciete dreiging van eengerelateerd geweld?
- Bekendheid – Zijn er anderen (een derde partij) op de hoogte van de (vermeende) eerschending?
- Culturele achtergrond – Wat is het land van herkomst en de regio waar de familie oorspronkelijk vandaan komt?
- Situatie – Wat is de bron van het conflict? Is er een schuldige van de (vermeende) eerschending aan te wijzen en is er sprake van dwang of vrije wil bij de (vermeende) eerschending?
- Potentiële verdachte – Is er iemand aanwijsbaar die uitvoering zou kunnen geven aan het eerherstel (in het ergste geval de moord zou kunnen plegen) en is er familie in de omgeving van Nederland (buurlanden)?
- Gedragsverandering – Is er een plotselinge gedragsverandering waarneembaar bij het potentiële slachtoffer?

Deskundigheidsbevordering en signalering

Op basis van het onderzoek is het duidelijk dat er veel belang gehecht wordt aan een werkdefinitie waar breed draagvlak voor is. Vanuit de werkdefinitie is het noodzakelijk dat er deskundigheidsbevorderingstrajecten worden opgezet die bij voorkeur vanuit een gemeenschappelijke basis (vanuit verschillende beroepsgroepen) gestalte krijgen. De kennis over eengerelateerd geweld in Nederland is niet zo groot en er zal dus nagedacht moeten worden over methoden hoe de kennis die er wel is zo optimaal mogelijk benut kan worden. Belangrijk onderdeel van de deskundigheidsbevordering zou zich moeten richten op vroegsignalering en dus op het voorkomen van ernstige geweldsmisdrijven vanuit erkesties. Bij risicotaxatie is voorzichtigheid evenwel geboden. Via benchmarking bij andere fenomenen (zedes, jeugdcriminaliteit en huiselijk geweld) zou het mogelijk moeten zijn om modellen te ontwikkelen die recht doen aan het fenomeen en de signalering en aanpak op maat.

Registratie

Registratie van eengerelateerd geweld door bijvoorbeeld de vrouwenopvang, het openbaar ministerie en de regiopolitie is ingewikkeld. De vrouwenopvang heeft aangegeven belang te hebben bij een goede intake op basis waarvan men kan komen tot een 'rood-oranje-groen-systeem'. De regiopolitie en het openbaar ministerie zullen om een

---

⁷⁶. Voor meer uitleg van de risico-indicatoren verwijzen we naar 3.5.

overzicht te krijgen van aard en omvang van eengerelateerd geweld naast het registreren van de aard van het strafbare feit ook iets moeten vastleggen over de context; in dit geval eengerelateerd geweld. Hiermee is ervaring opgedaan bij het registreren van huiselijk geweld.

De dynamiek

We besluiten deze rapportage met de opmerking dat er met betrekking tot het onderwerp eengerelateerd geweld sprake is van dynamiek. Op allerlei terreinen zijn zaken in ontwikkeling of bestaan er plannen in die richting. Het lijkt dan ook verstandig dat de betrokken beroepsgroepen de komende tijd gezamenlijk optrekken als het gaat om instrumentontwikkeling, deskundigheidsbevordering en registratie. Ook – en deze wens is uitgesproken tijdens de bijeenkomsten – is het zinvol om over een jaar de huidige werkdefinitie en het model nog eens tegen het licht te houden als het gaat om bruikbaarheid en volledigheid.

Geraadpleegde literatuur

Arslan, Z. & IJsselmuiden, S. – Eerwraak en de positie van Turkse vrouwen, Deventer, Steunpunt Minderheden Overijssel, nr. 34, mei 2001

Bakker, H. - Eerwraak in Nederland: een quickscan van de stand van zaken, Transact, 2003.

Brouwer, L. - Good Girls, Bad Girls: Moroccan and Turkish runaway girls in The Netherlands. Muslim European Youth. Reproducing ethnicity, religion, culture. Steven Vertovec and Alisdair Rogers (eds.) Aldershot: Ashgate:145-167, 1998.

Eck, C. van - Een poging tot eerwraak in Veghel (Nederland). In: Delikt en delinkwent, jaargang 32, aflevering 2:162-174, 2002.

Eck, C. van - Eerwraak in Turkije; Protest tegen de traditiemoorden in Turkije. In: Justitiële Verkenningen, Vol.26(8), 2000.

Eck, C. van – Door bloed gezuiverd. Eerwraak bij Turken in Nederland. Amsterdam, 2001.

Eck, C. van – Eerwraak bij Turken in Nederland: Kritiek die geen hout snijdt. In: Tijdschrift voor criminologie, Vol.45(4):413-414, 2003.

E-Quality, kenniscentrum voor emancipatie in de multiculturele samenleving – Factsheet Mensenrechten van vrouwen in het integratiebeleid. 'Women are not the problem, they are the solution', 2004.

E-Quality, kenniscentrum voor emancipatie in de multiculturele samenleving - Brief aan de woordvoerders emancipatiebeleid en integratiebeleid van de Tweede Kamer, en de leden van de commissie-Blok, 2004.

Ferwerda, H. – Huiselijk geweld: de voordeur op een kier. Omvang, aard en achtergronden in 2004 op basis van landelijke politiecijfers. Dordrecht, 2004.

Kvinnoforum – A Resource book for working against 'honour related violence'. Stockholm, 2003.

Leistra, G. en P. Nieuwbeerta – Moord en doodslag in Nederland. Prometheus, Amsterdam, 2003.

Maris van Sandelingenambacht, C. - Ik heb mijn namus gezuiverd. Over eerwraak en cultureel verweer. In: Justitiële Verkenningen, Vol.28(5):61-74, 2002.

Ministerie van justitie - 'Privé geweld – publieke zaak: een nota over de gezamenlijke aanpak van huiselijk geweld'. Den Haag, 2002.

Metropolitan Police Authority – Homicide Prevention Unit Factsheet, 'Honour Killings' and Honour Based Violence: Overview. Londen, maart 2005.

Nauta, A.H. en H. Werdmölder - Onderzoek naar kenmerken van eerwraak. In: Tijdschrift voor criminologie, Vol.44(4):367-373, 2002.

Nauta, A.H. – Familie-band & familie-eer in het Midden-Oosten en Turkije. Leiden, januari 2005.

Nederlands Dagblad - Cultuuromslag nodig om van eerwraak af te komen (A. Blok), 24 november 2004.

Nieuwenhuis, J. - Tragedie en recht; twee manieren om wraak te temmen. In: Justitiële Verkenningen, jaargang 29, nummer 5:9-18, 2003.

Peristiany, J.G. – Honour and shame: the values of Mediterranean society. Londen: Weidenfeld and Nicolson, 1966.

Ramsaran, R. - Wankele waarden: levenskwesaties van moslims belicht voor professionals. Utrecht, Forum, 2003.

Rapportage Integratiebeleid Etnische minderheden 2003. Brief van de minister voor vreemdelingenzaken en integratie, 3 juni 2004.

Şimşek, J. – Alle ogen op haar gericht. Eerwraak. Traditioneel geweld tegen Turkse vrouwen en meisjes. Een handleiding voor hulpverleners. Stichting Inspraakorgaan Turken in Nederland (IOT), Utrecht 2002.

Trouw - Eerwraak vaak te boek als 'gewone' moord, 1 oktober 2003.

Trouw - Ook familie van plegers eerwraak vervolgen. (K. Bessems), 25 mei 2004.

Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 28 345, nr 19

Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 29 203 nr. 11.

Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 29 203 nr. 15.

United Nations – Working towards the elimination of crimes against women committed in the name of honour, Report of the Secretary-General, 2 juli 2002.

United Nations – Violence against women, Report of the Secretary-General, 20 augustus 2004.

Vluchtelingen Organisatie Nederland – Eindverslag project zero tolerance tegen eerge relateerd geweld, 2005.

Wiersinga, H. - Turkse eerwraak. In: Tijdschrift voor Criminologie, nummer 2, jaargang 44:190-194, 2002.

Yeşilgöz, Y. - Namus: eer en eerherstel onder Turken. In: Leidschrift – Historisch Tijdschrift, 1996.

Bijlage 1 - Lijst van geïnterviewden

Naam	Functie c.q. organisatie	Meeting/interview
René Bakker	Nederlandse Politieacademie	Praktijk & beleid
Niko Barut	Politie Zuid-Holland-Zuid	Praktijk
Agnes Brinkhof	Vrouwenopvang Hera	Praktijk
Ronald Bron	Onderzoeker COT	Praktijk & beleid
Hatice Can-Engin	Inspraak Orgaan Turken	Beleid
Clementine van Eck	Eerwraakdeskundige	Interview
Johan Gortworst	Plaatsvervangend directeur Federatie Opvang	Interview
Meral Gozukeles	Politie Zuid-Holland-Zuid	Praktijk
Wilfred Janmaat	Politie Utrecht	Praktijk
Janine Janssen	Politie Haaglanden	Praktijk & beleid
Ane Nauta	Eerwraakdeskundige	Interview
Evita Noij	Vrouwenopvang Rotterdam	Beleid
Corrie Oldenkotte	Vrouwenopvang De Bocht	Praktijk
Fatma Özgümüs	Vluchtelingen Organisaties Nederland	Beleid
El Rahmani	LSOP, LECD	Beleid
Dikran Sarian	Openbaar Ministerie Zwolle/Lelystad	Interview
Willem Timmer	Politie Haaglanden	Praktijk & beleid
Edward van der Torre	Onderzoeker COT	Interview
Ilhan Zengin	Politie Zuid-Holland-Zuid	Praktijk

